CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL VERICA TRSTENJAK prezentate la 2 iunie 2010[1]

Cuprins

I — Introducere ..... I - 10165

II — Cadru juridic ..... I - 10166

A — Dreptul comunitar ..... I - 10166

1. Dreptul primar ..... I - 10166

2. Dreptul derivat ..... I - 10167

a) Directiva 68/151/CEE ..... I - 10167

b) Directiva 89/667/CEE ..... I - 10168

B — Dreptul național ..... I - 10168

III — Situația de fapt, procedura principală și întrebările preliminare ..... I - 10170

IV — Procedura în fața Curții ..... I - 10171

V — Argumentele părților ..... I - 10171

VI — Apreciere juridică ..... I - 10172

A — Observații preliminare ..... I - 10172

1. Armonizarea ca instrument al dreptului european al societăților ..... I - 10172

2. Obiectul Directivei 68/151 ..... I - 10173

1 — Limba originală: germana.

B — Cu privire la întrebarea preliminară ..... I - 10174

1. Dreptul derivat – cadrul examinării ..... I - 10176

a) Vocația de aplicare a Directivei 68/151 ..... I - 10176

i) Existența unei societăți pe acțiuni la care se referă articolul 1 din Directiva 68/151 ..... I - 10176

ii) Recunoașterea unei răspunderi limitate ..... I - 10176

iii) Răspunderea pentru obligațiile societății pe acțiuni ..... I - 10178

iv) Întinderea răspunderii societății pe acțiuni ..... I - 10180

b) Compatibilitatea cu Directiva 68/151 ..... I - 10180

2. Compatibilitatea cu dreptul primar ..... I - 10183

a) Admisibilitatea unei acțiuni întemeiate pe dreptul primar ..... I - 10183

b) Libertatea de stabilire ..... I - 10184

i) Aplicabilitatea articolelor 43 CE și 48 CE ..... I - 10184

ii) Restricție la libertatea de stabilire ..... I - 10187

— Articolul 43 CE în calitate de principiu general al interzicerii restricțiilor ..... I - 10187

— Posibilitatea de a delimita, printr-o interpretare teleologică, principiul interzicerii restricțiilor ..... I - 10189

iii) Justificarea unei restricții privind libertatea de stabilire ..... I - 10191

— Protecția drepturilor fundamentale ca interese legitime ... I - 10192

— Controlul proporționalității ..... I - 10193

iv) Concluzie intermediară ..... I - 10200

c) Libera circulație a capitalurilor ..... I - 10200

i) Aplicabilitatea articolului 56 CE ..... I - 10200

ii) Restricție privind libera circulație a capitalurilor ..... I - 10201

— Articolul 56 CE ca principiu al interzicerii restricțiilor .... I - 10201

— Posibilitatea de a delimita principiul interzicerii restricțiilor în lumina unei interpretări teleologice ..... I - 10202

iii) Justificare ..... I - 10203

— Protecția drepturilor fundamentale ca interes legitim ..... I - 10203

— Controlul proporționalității ..... I - 10203

iv) Concluzie intermediară ..... I - 10204

VII — Concluzie ..... I - 10204

I — Introducere

1. În cadrul prezentei cauze există o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de instituția elenă Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, denumit în continuare „instanța de trimitere") în temeiul articolului 234 CE [2] privind interpretarea Primei directive 68/151/CEE a Consiliului din 9 martie 1968 de coordonare, în vederea echivalării, a garanțiilor impuse societăților în statele membre, în înțelesul articolului 58 al doilea paragraf din tratat, pentru protejarea intereselor asociaților sau terților [3].

2. Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește un litigiu între Idryma

2 — Procedura privind trimiterile preliminare este reglementată de Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene semnat la data de 13 decembrie 2007 (JO C 306, p. 1), în special articolul 267 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

3 — JO L 65, p. 8, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 3.

Typou A. E. (denumită în continuare „reclamanta”), o societate ce activează în sectorul de presă și televiziune, și Ypourgos Typou kai Meson Mazikis Enimerosis (ministrul pentru presă și mass-media, denumit în continuare „pârâtul”), ce are ca obiect legalitatea unei amenzi ce a fost impusă reclamantei din cauză că a încălcat legislația și normele deontologice care reglementează funcționarea posturilor de televiziune, care prevăd răspunderea indivizibilă și solidară a reclamantei, a acționarilor săi și a membrilor consiliului de administrație.

3. Din punct de vedere juridic, prezenta trimitere preliminară ridică două probleme juridice între care există o strânsă legătură. În primul rând se adresează întrebarea dacă în dreptul Uniunii Europene privind societățile comerciale există un concept satisfăcător definit al formei juridice a societății pe acțiuni, ce conține, similar sistemelor juridice din numeroase state membre, un principiu pe baza căruia răspunderea unei societăți pe acțiuni sa fie limitată la patrimoniul acesteia. În al doilea rând, instanța de trimitere ar dori să se stabilească dacă principiul menționat mai sus permite în mod excepțional, în anumite condiții, cum ar fi cele din acțiunea principală, o derogare de la limitarea acestei răspunderi. O extindere a răspunderii societății pe acțiuni la patrimoniul acționarilor ar fi posibilă numai în situația în care o așa-numită derogare ar fi compatibilă cu legislația comunitară.

II — Cadru juridic

A — *Dreptul comunitar*

1. Dreptul primar

4. Articolul 43 CE prevede:

„În conformitate cu dispozițiile care urmează, sunt interzise restricțiile privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul altui stat membru. Această interdicție vizează și restricțiile privind înființarea de agenții, sucursale sau filiale de către resortisanții unui stat membru stabiliți pe teritoriul altui stat membru.

Libertatea de stabilire presupune accesul la activități independente și exercitarea acestora, precum și constituirea și administrarea întreprinderilor și, în special, a societăților în înțelesul articolului 48 al doilea paragraf, în condițiile definite pentru resortisanții proprii de legislația țării de stabilire, sub rezerva dispozițiilor capitolului privind capitalurile.”

5. Articolul 44 CE are următorul cuprins:

„(1) În vederea realizării libertății de stabilire cu privire la o activitate determinată,

Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 251 și după consultarea Comitetului Economic și Social, decide prin intermediul directivelor.

(2) Consiliul și Comisia exercită funcțiile care le revin în temeiul dispozițiilor menționate anterior, în special:

[…]

(g) coordonând, în măsura în care este necesar și în vederea echivalării lor, garanțiile solicitate de statele membre societăților în înțelesul articolului 48 al doilea paragraf, pentru a proteja deopotrivă interesele asociaților și ale terților."

6. Articolul 48 CE prevede:

„Societățile constituite în conformitate cu legislația unui stat membru și având sediul social, administrația centrală sau locul principal de desfășurare a activității în cadrul Comunității sunt asimilate, în aplicarea prezentei subsecțiuni, persoanelor fizice resortisante ale statelor membre.

Prin societăți se înțeleg societățile constituite în conformitate cu dispozițiile legislației civile sau comerciale, inclusiv societățile cooperative și alte persoane juridice de drept public sau privat, cu excepția celor fără scop lucrativ."

7. Articolul 56 CE prevede:

„(1) În temeiul dispozițiilor prezentului capitol, sunt interzise orice restricții privind circulația capitalurilor între statele membre, precum și între statele membre și țările terțe.

(2) În temeiul dispozițiilor prezentului capitol, sunt interzise orice restricții privind plățile între statele membre, precum și între statele membre și țările terțe."

2. Dreptul derivat

a) Directiva 68/151/CEE

8. Directiva 68/151, aplicabilă la data faptelor până la înlocuirea sa prin Directiva 2009/101/EG [4], intrată in vigoare la 21 octombrie 2009, prevedea coordonarea garanțiilor legale impuse societăților în statele membre, pentru protejarea intereselor asociaților sau terților.

4 — Directiva 2009/101/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 de coordonare, în vederea echivalării, a garanțiilor impuse societăților în statele membre, în înțelesul articolului 48 al doilea paragraf din tratat, pentru protejarea intereselor asociaților sau terților (JO L 258, p. 11).

9. Considerentele acestei directive arată mai întâi că, în fapt, „coordonarea prevăzută la articolul 54 alineatul (3) litera (g) [din Tratatul de instituire a Comunității Europene] și în Programul general de eliminare a restricțiilor la libertatea de stabilire este urgentă, în special în ceea ce privește societățile pe acțiuni și societățile cu răspundere limitată, dat fiind că activitățile acestor societăți comerciale se extind frecvent dincolo de frontierele teritoriului național; întrucât, în aceste domenii, trebuie adoptate simultan dispoziții comunitare privind societățile comerciale în cauză, deoarece singura garanție pe care o oferă terților este patrimoniul lor social;”.

10. Articolul 1 din această directivă, în versiunea sa modificată prin Actul de aderare a Republicii Elene [5], stabilește:

„Măsurile de coordonare prevăzute de prezenta directivă se aplică actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre cu privire la următoarele forme de societăți comerciale: […]

în Grecia:

ανώνυμη εταιρία, εταιρία περιωρισμένης ευθύνης, ετερόρρυθμη κατά μετοχές εταιρία [societate pe acțiuni, societate în comandită pe acțiuni, societate cu răspundere limitată].”

11. Directiva 68/151 cuprinde trei secțiuni. Secțiunea I tratează dezvăluirea actelor societății, capitolul II cuprinde deciziile referitoare la valabilitatea obligațiilor asumate de societate și capitolul III reglementează eventuala lipsă de valabilitate a societății.

b) Directiva 89/667/CEE

12. A douăsprezecea Directivă 89/667/CEE în materie de drept al societăților comerciale a Consiliului din 21 Decembrie 1989 privind societățile comerciale cu răspundere limitată cu asociat unic [6] prevede în considerentele sale că „este important să se prevadă crearea unui instrument juridic care să permită limitarea răspunderii întreprinzătorului particular în Comunitate, fără a aduce atingere legislațiilor statelor membre care, în cazuri excepționale, impun răspunderea întreprinzătorului cu privire la obligațiile întreprinderii sale”.

B — *Dreptul național*

13. Articolul 5 alineatul 1 din Constituția elenă prevede dreptul tuturor cetățenilor la libera dezvoltare a personalității și de a participa la viața socială, economică și politică, cu condiția de a nu aduce atingere drepturilor

5 — JO L 291, p. 89.

6 — JO L 395, p. 40, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 104.

celorlalți, constituției și bunelor moravuri. Conform articolului 5 alineatul 3, libertatea persoanei este inviolabilă.

14. Conform articolului 106 alineatul 2 din constituție, nu este permisă dezvoltarea inițiativei economice private în dauna libertății și a demnității umane, în timp ce conform articolului 15 alineatul 2 din dispoziția constituțională (în formularea valabilă înainte de revizuirea constituției din anul 2001), radioul și televiziunea asigură, sub supravegherea statului, transmiterea de informații obiective și un nivel de calitate al emisiunilor.

15. Legea 2328/1995 reglementează regimul juridic al televiziunilor private. Conform articolului 1 alineatul 9, acțiunile societăților pe acțiuni care exploatează posturi de televiziune trebuie să fie acțiuni nominale. Conform articolului 1 alineatul 10, fiecare societate pe acțiuni poate deține doar o singură autorizație de înființare, de construire și de funcționare a unei televiziuni sau poate să participe în cadrul unei singure societăți ce deține o astfel de autorizație. Participarea unei persoane fizice sau juridice la o asemenea societate nu trebuie să depășească 25 % din capitalul social. Este necesar ca acționarii cu o cotă mai mare de 2,5 % din capital și membrii consiliului de administrație ai unor societăți care solicită sau dețin o autorizație pentru funcționarea unei televiziuni să nu fi fost condamnați pentru infracțiuni ce reprezintă o piedică pentru angajarea ca operator public. Acționarii sunt obligați, conform legislației, să facă dovada modalității de achiziție a valorilor patrimoniului. În plus, articolul 1 alineatul 11 prevede incompatibilitatea participării la o societate care preia de la stat contracte de lucrări sau de furnizare de bunuri cu participarea la o societate care își desfășoară activitatea ca post de televiziune. La articolul 1 alineatul 13 este prevăzută obligația de informare a ministrului competent cu privire cesiunea unor acțiuni ale unei astfel de societăți care reprezintă 2,5 % din capitalul său social. Articolul 3 din Legea nr. 2328/95 stabilește normele deontologice pe care trebuie să le respecte posturile de televiziune, în timp ce articolul 4 prevede sancțiunile de administrare ce pot fi impuse în cazul încălcării acestor norme. În mod special, în ce privește sancțiunile amintite, articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95 prevede că amenzile pot fi aplicate nu numai societății, posesoare a unei autorizații pentru înființarea si funcționarea unui post de televiziune, reprezentantului legal și membrilor consiliului de administrație al acesteia, ci și tuturor acționarilor ce dețin mai mult de 2,5 % din acțiuni.

16. Legea 2190/1920 instituie normele generale privind societățile pe acțiuni. Conform articolului 1 din această lege, o societate pe acțiuni este o „societate de capitaluri cu

personalitate juridică ce răspunde pentru datoriile sale numai cu patrimoniul propriu".

III — Situația de fapt, procedura principală și întrebările preliminare

17. Prin decizia din 11 mai 2001 pârâtul a aplicat societății pe acțiuni „Nea Tileorasi", proprietara postului de televiziune „Star Channel", o amendă în valoare 10 000 000 de drahme, societatea fiind responsabilă în mod indivizibil și solidar cu acționarii săi și cu membrii consiliului de administrație. Amenda a fost aplicată în urma unei decizii a Ethniko Symvoulio Radiotileorasis (Consiliul Național al Audiovizualului, denumit în continuare „ESR"), pentru motivul că informațiile ce au fost transmise in cadrul emisiunii principale de știri a postului de televiziune „Star Channel" din 11 februarie 2000 reprezintă o încălcare a obligației de a respecta personalitatea, demnitatea, imaginea și viața familială, precum și prezumția de nevinovăție cu privire la doi soliști și la un designer în domeniul vestimentar.

18. Reclamanta, acționară a societății „Nea Tileorasi", a solicitat Curții declararea nulității deciziei ministrului în temeiul căreia a fost aplicată amenda și a deciziei ESR care a aplicat-o.

19. Astfel cum reiese din decizia de trimitere, instanța de trimitere a analizat în cadrul procedurii atât constituționalitatea articolului 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95, cât și compatibilitatea sa cu dreptul comunitar.

20. Pe de o parte, instanța de trimitere a verificat dacă regimul aplicării amenzilor în mod indivizibil și solidar atât societății, cât și anumitor categorii de acționari este conform cu normele constituționale elene privind libertatea economică. Pe de altă parte, instanța de trimitere a verificat dacă regimul în cauză intră în domeniul de aplicare al Directivei 68/151 și dacă regimul este compatibil cu articolul 1 din directivă. În acest context, membrii completului competent au formulat diferite opinii juridice.

21. În decizia de trimitere, instanța de trimitere și-a exprimat îndoielile legate de interpretarea Directivei 68/151. Prin urmare, a suspendat judecarea cauzei și a adresat Curții următoarea întrebare preliminară:

„Directiva 68/151/CEE, care prevede la articolul 1 că «[m]ăsurile de coordonare prevăzute de prezenta directivă se aplică actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre cu privire la următoarele forme de societăți comerciale: […] – pentru Grecia: ανώνυμη εταιρία [societate pe acțiuni], […]» interzice adoptarea unei dispoziții naționale, precum articolul 4 alineatul 3 din Legea 2328/1995, în măsura în care prevede că amenzile menționate la alineatele precedente ale acestui articol pentru cazurile de încălcare a legislației și a normelor deontologice care reglementează funcționarea

posturilor de televiziune sunt aplicate în mod indivizibil și solidar, nu numai societății titulare a autorizației de înființare și de exploatare a postului de televiziune, ci și tuturor acționarilor care dețin o cotă mai mare de 2,5 % din capitalul social?"

IV — Procedura în fața Curții

22. Ordonanța de trimitere din data de 17 septembrie 2008 a fost înregistrată la grefa Curții la 26 februarie 2009.

23. Guvernul Republicii Elene și Comisia au depus observații scrise în termenul prevăzut la articolul 23 din Regulamentul Curții.

24. În ședința din 11 martie 2010 [agenții Republicii Elene și cei ai Comisiei] au formulat observații orale.

V — Argumentele părților

25. Guvernul elen și Comisia au arătat în observațiile formulate că articolul 1 din Directiva 68/151 nu se opune unei reglementări naționale precum cea din articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95.

26. Atât guvernul elen, cât și Comisia consideră că Directiva 68/151 nu urmărește armonizarea conceptului sau a noțiunii de societate pe acțiuni, ci se limitează la enumerarea formelor de societăți deja existente în statele membre, care intră sub incidența prevederilor directivei.

27. Astfel, statele membre au dreptul să creeze noi forme de societăți sau să impună societăților menționate la articolul 1 din Directiva 68/151 alte obligații. În acest context, *Comisia* se referă la Directiva 89/667 care recunoaște în preambul necesitatea păstrării unor astfel de prevederi naționale care în cazuri excepționale impun asociaților unici răspunderea pentru obligațiile societății, spre deosebire de instituirea preconizată a unui instrument juridic care ar limita răspunderea menționată și care, conform directivei, ar trebui impus asociaților unici în întreaga comunitate. Atât *guvernul elen*, cât și *Comisia* au ajuns la concluzia că dreptul comunitar nu conferă acționarilor o scutire de răspundere pentru obligațiile unei societăți pe acțiuni.

28. Cu titlu subsidiar, *guvernul elen* menționează că articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95 nu prevede ca generală răspunderea solidară a acționarilor care dețin o cotă mai mare de 2,5 % din acțiuni. Mai degrabă, această prevedere stabilește în cazul încălcării prevederilor legale și a normelor de deontologie profesională impunerea unor amenzi atât societății, posesoare a autorizației de funcționare a unui post de televiziune, cât și acționarilor, deoarece acestora din urmă le revine un rol deosebit în ceea ce privește înființarea și modul de funcționare al societății.

VI — Apreciere juridică

A — *Observații preliminare*

1. Armonizarea ca instrument al dreptului european al societăților

29. Dreptul Uniunii Europene privind societățile reglementează în principal condițiile pe care trebuie să le îndeplinească societățile cu origine națională sau europeană pe piața internă [7]. Definirea concretă a condițiilor cadru se realizează prin efortul de armonizare a sistemelor juridice naționale în privința societăților în statele membre, pe de o parte, și prin crearea unui drept primar supranațional al societăților, încadrat în dreptul Uniunii, pe de altă parte.

30. Efortul de apropiere a sistemelor juridice privind societățile în fiecare stat membru are la bază mai multe motive. Un punct central de reper se referă la principiul libertății de stabilire prevăzut la articolul 43 CE, aplicabil conform articolului 48 CE și în cazul societăților, potrivit căruia sunt interzise restricțiile privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul altui stat membru [8]. Însă tocmai societățile nu pot utiliza și nu vor exercita libertatea de stabilire practic decât dacă există un cadru juridic legal armonizat. Un alt motiv în favoarea armonizării legislației este concluzia că, în interesul economiei Uniunii considerate în ansamblul său, deciziile legate de amplasare trebuie adoptate pe baza unor criterii economice și nu în funcție de locul unde există un cadru

7 — A se vedea Behrens, P., „Gesellschaftsrecht", în *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts* (ed, Manfred A. Dauses), E. III, punctul 3, p. 3.

8 — A se vedea Rondinelli, M., „Il proceso di armonizzazione del diritto societario europeo", în *Percorsi di diritto societario europeo*, Turin 2000, p. 38, ce indică o legătură strânsă între armonizarea dreptului Uniunii Europene privind societățile și libertatea de stabilire. De asemenea, Grünwald, A., *Europäisches Gesellschaftsrecht*, Wien 1999, p. 12, și Mustaki, G./Engammare, V., *Droit européen des sociétés*, Basel 2009, p. 105.

legislativ mai favorabil pentru societăți [9]. În plus, prin apropierea sistemelor juridice ale statelor membre se urmărește asigurarea unor condiții concurențiale cât mai omogene pentru societăți în cadrul Uniunii. În sfârșit, existența unor condiții legale comparabile favorizează investițiile transfrontaliere ale societăților și ale acționarilor, susținând dezvoltarea economică și socială în Uniune.

2. Obiectul Directivei 68/151

31. Directiva 68/151 adoptată la 9 martie 1968, și anume la zece ani după intrarea în vigoare a Tratatului de la Roma, nu este doar prima directivă în domeniul dreptului societăților, ci de asemenea primul text care a apropiat legislațiile în domeniul dreptului civil [10]. În temeiul articolului 54 alineatul (3) litera (g) din Tratatul CEE [articolul 44 al doilea paragraf litera (g) CE] [11], aceasta urmărește protejarea intereselor terților și în special ale cocontractanților societății. Aceștia trebuie nu numai să poată să obțină informațiile necesare privind societatea, ci și să se poată baza pe validitatea declarațiilor de voință formulate în numele societății și pe existența reală a acestei societăți care este înscrisă într-un registru. [12] Ar patrulea și al șaselea considerent demonstrează că directiva vizează coordonarea legislațiilor statelor membre ce reglementează publicitatea informațiilor esențiale legate de societate, validitatea obligațiilor asumate în numele societății și nulitatea societății. Toate sistemele juridice ale statelor membre fondatoare includeau anumite dispoziții de această natură pentru protejarea raporturilor juridice. Însă acestea nu erau nici măcar într-o măsură redusă echivalente. Având în vedere că societățile își extindeau din ce în ce mai mult activitatea peste frontiere, statele membre au considerat că se impune o apropiere urgentă a legislațiilor naționale pentru a veghea la protecția echivalentă pe plan comunitar a raporturilor juridice, în general, și a creditorilor, în particular.

32. Adoptarea sa este rezultatul unor lungi negocieri în cadrul Comunității Economice Europene din care, la acea dată, nu făceau parte decât cele șase state membre fondatoare. Când alte state membre au aderat, inclusiv Republica Elenă în anul 1981, Directiva 68/151 a fost inclusă în *acquis-ul* comunitar. Fiecare act de aderare a adaptat pe parcursul extinderilor dispozițiile directivei, și în special articolul 1 din aceasta care definește societățile în cauză. Acest articol, a cărui interpretare este solicitată Curții de instanța de trimitere, definește domeniul de aplicare

9 — Potrivit lui Rondinelli, M., (citat la nota de subsol 8, p. 38), prin aproprierea legislațiilor se dorește împiedicarea situațiilor în care deciziile privind amplasarea și cele privind operațiunile cu capitaluri nu sunt luate pe baza unor criterii economice, ci în funcție de locul unde există cele mai favorabile condiții juridice pentru societăți.

10 — A se vedea Habersack, M., *Europäisches Gesellschaftsrecht*, ediția a treia, München 2006, articolul 5, punctul 1, p. 82.

11 — Corespunde articolului 50 al doilea paragraf din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

12 — A se vedea Hempel, K., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (ed. Heinz Mayer), articolul 44, punctul 19, p. 19; Rondinelli, M., (citat la nota de subsol 8), p. 42.

ratione personae al directivei, enumerând tipurile de societăți pe care le vizează în fiecare stat membru. Este vorba de toate societățile de capitaluri, fără excepție [13], și anume societatea pe acțiuni, societatea în comandită pe acțiuni și societatea cu răspundere limitată, care prezintă, pe lângă anumite diferențe ce țin de organizarea structurii respective, caracteristici comune prevăzute de dreptul societăților din statele membre.

B — *Cu privire la întrebarea preliminară*

33. Una dintre aceste caracteristici comune este reprezentată de principiul, relevant în prezenta cauză, al răspunderii limitate la patrimoniul său, a unei societăți de capitaluri, în privința datoriilor sale. Calitatea de debitor a unei societăți de capitaluri și faptul că aceasta răspunde astfel de datoriile pe care le are la creditori rezultă din capacitatea juridică care i-a fost recunoscută în limita dreptului intern. Această capacitate juridică autonomă a societății are ca efect faptul că obligațiile asumate în numele societății nu sunt în același timp datorii ale acționarilor. Această limitare la patrimoniul persoanei juridice are drept corolar capitalul social pe care societatea pe acțiuni și societatea cu răspundere limitată trebuie să îl dețină în momentul constituirii, la subscrierea și la păstrarea căruia legislația trebuie să vegheze cu strictețe, din motive care țin de protecția creditorilor. În ciuda separației care există în societățile de capitaluri între patrimoniul societății și cel al acționarilor, legislația și jurisprudența statelor membre admit în mod excepțional că acționarii răspund personal pentru datoriile societății în împrejurări deosebite [14].

34. În opinia noastră, cu excepția unor diferențe minore, acest principiu este

13 — Sistemul dreptului european al societăților, în calitate de ramură a dreptului care include cel puțin o componentă a dreptului Uniunii, vizează în mare măsură numai societățile de capitaluri (a se vedea Behrens, P., citat la nota de subsol 7, punctul 15, p. 8). Este adevărat că libertatea de stabilire (articolele 43 CE și 48 CE), precum și articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE, care reprezintă temeiul juridic al competenței Uniunii în materia dreptului societăților, au efect în privința tuturor societăților cu scop lucrativ, inclusiv a celor de drept public. Indiferent de libertățile fundamentale, prevederile dreptului european privind societățile care vizează societățile comerciale de persoane se limitează la un singur act: statutul Grupului European de Interes Economic (a se vedea Grundmann, S., *Europaïsches Gesellschaftsrecht*, Heidelberg, articolul 1, punctul 12, p. 6). Este posibil ca activitatea legiuitorului să se fi concentrat pe societatea pe acțiuni întrucât acest tip de societate trebuie considerat în sine, având în vedere natura sa, drept cea mai pertinentă formă de societate pentru întreprinderile a căror activitate se desfășoară în cadrul Comunității (a se vedea Grünwald, A, citat la nota de subsol 8, p. 13).

14 — A se vedea în privința principiului separației între patrimoniul societății și cel al acționarilor Kraft, A./Kreutz, P., Gesellschaftsrecht, ediția a zecea, Berlin 1997, p. 50 și următoarele, și cu privire la distincția dintre răspunderea societății și cea a acționarilor în societățile de capitaluri Kocbek, M., *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD) s komentarjem*, ediția a doua, GV Založba 2002, volumul I, p. 127.

recunoscut în toate statele membre [15]. În plus, acest principiu și-a găsit aplicare în Regulamentul nr. 2157/2001 [16] care a pus bazele formei de societate supranațională a societății pe acțiuni europene (*Societas Europaea*, SE) [17]. Prin metoda interpretării dispozițiilor vizate din directivă trebuie să se cerceteze dacă și în ce măsură, ținând cont de împrejurările din speță, reglementarea comunitară admite în mod excepțional implicarea patrimoniului acționarilor, și aceasta având în vedere termenii, economia și finalitatea sa, luând de asemenea în considerare gradul de armonizare care există în prezent în domeniul dreptului societăților.

35. Cu toate acestea, trebuie să se răspundă la întrebarea preliminară examinând mai

15 — Sistemele juridice naționale stabilesc fiecare o limită a răspunderii pentru societățile de capitaluri, însă în condiții diferite. Unele dintre acestea prevăd această limitare, precizând că numai patrimoniul societății acoperă datoriile societății către creditori; alte sisteme juridice prevăd că acționarii nu răspund decât pentru aportul lor sau că nu își asumă o răspundere proprie. Acest lucru înseamnă că acționarii nu răspund față de creditorii societății, și anume față de terți (a se vedea Schwarz, G. C., *Europäisches Gesellschaftsrecht*, prima ediție, Baden-Baden 2000, punctul 289, p. 187). Germania: articolul 1 alineatul (1) din AktG (Aktiengesetz) [Legea privind societățile pe acțiuni] și articolul 13 alineatul (2) din GmbHG (Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung) [Legea privind societățile cu răspundere limitată] prevăd că numai patrimoniul societății poate fi urmărit pentru obligațiile acesteia față de creditori. Franța: articolul L.223-1 primul paragraf din Code de Commerce (Codul comercial) prevede că societatea cu răspundere limitată este constituită de una sau mai multe persoane care nu suportă pierderile acesteia decât în limita aportului lor la capitalul social. De asemenea, din articolul L.225-1 din Code de Commerce rezultă că acționarii unei societăți pe acțiuni nu răspund de pierderi decât în limita aporturilor lor. Austria: articolul 48 din AktG (Bundesgesetz über Aktiengesellschaften) [Legea federală privind societățile pe acțiuni] și articolul 61 alineatul (2) din GmbHG (Gesetz über Gesellschaften mit beschränkter Haftung) [Legea privind societățile cu răspundere limitată] prevăd că numai patrimoniul societății poate fi urmărit pentru obligațiile societății față de terți. Slovenia: articolul 7 alineatul (2) din ZGD-1 (Zakon o gospodarskih družbah) [Legea privind societățile] prevede că legea stabilește când și în ce mod răspund acționarii împreună cu societatea. Potrivit articolului 168 alineatul (2) din ZGD-1, societatea pe acțiuni răspunde cu întreg patrimoniul său în privința obligațiilor față de terți. Conform articolului 168 alineatul (3) din ZGD-1, acționarii nu răspund față de creditori în legătură cu obligațiile societății (a se vedea în această privință Kocbek, M., citat la nota de subsol 14, volumul I, p. 122, 530, și volumul II, p. 336). Regatul Unit: societățile pe acțiuni, precum company limited by shares și private company limited by shares, intră sub incidența Companies Act 2006 (Legea privind societățile de capitaluri). Prima este similară *Aktiengesellschaft* din dreptul german, iar cea din urmă *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* din dreptul german (a se vedea Just, C., *Die Englische Limited in der Praxis*, Munich 2005, p. 4). Articolul 1 alineatul (1) din Companies Act stabilește că o societate este limited company atunci când răspunderea asociaților este limitată de statut și când răspunderea poate fi limitată prin acțiuni (shares) sau prin depunerea unei garanții (guarantee). Spania: potrivit articolului 1 din Legea nr. 2/1995 din 23 martie 1995, Legea privind societățile cu răspundere limitată (*Ley de Sociedades de Responsabilidad Limitada*), capitalul social este constituit din părți sociale reprezentate de participațiile asociaților, iar aceștia nu răspund pentru obligațiile societății. Articolul 1 din Legea nr. 1564/1989, Legea privind societățile pe acțiuni (*Ley de Sociedades Anónimas*), conține prevederi similare.

16 — Regulamentul (CE) nr. 2157/2001 al Consiliului din 8 octombrie 2001 privind statutul societății europene (SE).

17 — Potrivit articolului 1 din Regulamentul nr. 2157/2001, societatea [pe acțiuni] europeană are personalitate juridică. În calitate de persoană juridică, societatea (iar nu acționarii) este titulara drepturilor și obligațiilor față de terți. Potrivit articolului 1 alineatul (2), niciun acționar, mai precis niciun asociat, nu este răspunzător pentru altă sumă decât cea subscrisă. Norma nu precizează dacă acționarul nu răspunde decât față de societate în privința contribuțiilor la capital sau dacă se pot îndrepta împotriva acționarului și creditorii societății europene. Faptul că societatea este o persoană juridică nu exclude, în mod cert, de la bun început, orice extindere a răspunderii în afara societății. Întrucât o persoană morală este ea însăși debitor și creditor, orice extindere a răspunderii asupra acționarilor săi necesită în principiu o normă specială. Există raporturi juridice numai între creditori și societate, nu și între aceștia și acționarii săi. După cum arată în mod foarte clar Schröder, A., *Europäische Aktiengesellschaft SE* (ed, Gerhard Manz/Barbara Mayer/Albert Schröder), Baden-Baden 2005, articolul 1 SE-VO, punctele 25-29, p. 49 și următoarele, nu există un temei care să permită extinderea în mod general în privința acționarilor a răspunderii față de creditorii societății. Articolul 1 alineatul (2) a doua teză din regulament nu instituie, potrivit autorilor, un temei de această natură, ci limitează la un anumit cuantum obligația acționarului de a vărsa aportul său fără a stabili dacă obligația revine numai părților sau poate fi invocată de terți. Principiul separației între societate și acționari nu poate fi extins decât în mod excepțional asupra acționarilor, numai dacă interesele creditorilor nu pot fi apărate într-un alt mod.

întâi dacă reglementarea națională în cauză intră în domeniul de aplicare al Directivei 68/151 și, în al doilea rând, dacă aceasta este conformă cu prevederile directivei.

1. Dreptul derivat – cadrul examinării

a) Vocația de aplicare a Directivei 68/151

i) Existența unei societăți pe acțiuni la care se referă articolul 1 din Directiva 68/151

36. Articolul 1 din Directiva 68/151 definește categoria clasică a societăților de capitaluri din care face parte și societatea pe acțiuni, formă de societate pe care a avut-o reclamanta potrivit legislației elene. Prin urmare, având în vedere această formă de societate, directiva este aplicabilă *ratione personae*.

37. În plus, trebuie să se examineze dacă Directiva 68/151 este aplicabilă *ratione materiae*. În acest scop, răspunderea pentru obligațiile asumate de societatea pe acțiuni ar trebui să fie recunoscută în vreun fel.

ii) Recunoașterea unei răspunderi limitate

38. Regimul societăților pe acțiuni a făcut obiectul a numeroase reglementări ale Uniunii care recunosc o noțiune globală în esență autonomă [18]. Această noțiune presupune că societatea pe acțiuni este autonomă din punct de vedere juridic și este constituită cu un capital minim format din acțiuni. Acționarii sunt scutiți de orice răspundere pentru datoriile societății; subscrierea și păstrarea capitalului social sunt garantate în acest scop prin norme care privesc aceste aspecte. Organizarea societății presupune o structură care separă nivelul conducerii de adunarea generală, iar la nivelul conducerii, gestiunea de supraveghere. Această situație este valabilă indiferent de aspectul dacă nivelul administrației cuprinde două organe distincte (sistemul dualist) sau unul singur (sistemul monist); dreptul Uniunii Europene privind societățile oferă posibilitatea alegerii între cele două sisteme. Acțiunile pot fi cesionate în mod liber și pot fi cotate la bursă; acționarii au aceleași drepturi (în special dreptul de vot și dreptul la dividende) și obligații (obligația de a subscrie capitalul). Contabilitatea este reglementată în mare măsură; documentele contabile sunt supuse unei verificări și fac obiectul publicității. Normele aplicabile grupurilor de societăți sunt menite să reglementeze problemele speciale

18 — Aceasta este și opinia susținută de Behrens, P., citat la nota de subsol 7, punctul 15, p. 8, care vizează numeroasele caracteristici ale dreptului Uniunii Europene privind societățile pe acțiuni.

ale societăților între care există o legătură. Această concepție globală a societății anonime este totuși controversată la nivelul statelor membre în legătură cu aspecte importante, în special în ceea ce privește structura organelor de conducere, astfel încât concepția amintită nu s-a concretizat încă în texte care apropie legislațiile comunitare.

39. În ceea ce privește aspectul răspunderii limitate care face obiectul analizei noastre, trebuie să se constate că Directiva 68/151 o recunoaște în mod evident ca principiu al dreptului societăților pe acțiuni [19]. Astfel, al treilea considerent al directivei demonstrează poziția legiuitorului privind societățile la care se referă articolul 1, în sensul că „singura garanție pe care o oferă terților este patrimoniul lor social". În plus, articolul 7 din directivă prevede că persoanele sunt responsabile solidar pentru angajamentele societății ce rezultă din acte încheiate în numele societății, înainte ca societatea să fi dobândit personalitate juridică. Acest lucru atestă de asemenea recunoașterea principiului evocat mai sus al separației patrimoniului societății de cel al acționarilor. În plus, regăsim o formulare similară celei din al treilea considerent al acestei directive în Directiva 78/660 [20], potrivit căreia „coordonarea simultană se impune în aceste domenii pentru formele de societăți comerciale menționate, deoarece [...] aceste societăți nu oferă terților garanții peste valoarea patrimoniului lor social". În plus, Directiva 89/667, citată atât de instanța de trimitere, cât și de părți, se întemeiază în mod vizibil pe existența unui principiu de acest fel atunci când evocă societatea numită unipersonală [21], referindu-se la un „instrument juridic" care permite limitarea răspunderii antreprenorului individual.

40. Prin urmare, concluzionăm că legiuitorul comunitar a adoptat directivele în cauză fără să prevadă în mod expres limitarea răspunderii, considerând însă evidentă existența unui principiu în acest sens în legislațiile naționale privind societățile și în dreptul comunitar nescris [22]. Cu siguranță, acest aspect nu clarifică, în fapt, conținutului său normativ precis.

19 — A se vedea în această privință Schwarz, G. C., citat la nota de subsol 15, punctul 289, p. 187, potrivit căruia afirmațiile legate de limitarea răspunderii la patrimoniul societății sunt considerate în doctrină drept o caracteristică a societăților vizate de Directiva 68/151.

20 — A patra Directivă 78/660/CEE a Consiliului din 25 iulie 1978 în temeiul articolului 54 alineatul (3) litera (g) din tratat, privind conturile anuale ale anumitor forme de societăți comerciale (JO L 222, p. 11, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 21).

21 — Societatea unipersonală este o societate de capitaluri în cadrul căreia toate părțile sociale sunt deținute de o singură persoană fizică sau juridică. Prin urmare, este vorba, în practică, de un comerciant unic (un antreprenor unic) care își desfășoară activitatea în circuitul economic prin intermediul societății sale, având o răspundere limitată la valoarea aporturilor sale.

22 — A se vedea în acest sens și Grundmann (citat la nota de subsol 13, articolul 9, punctul 286, p. 127).

Vom analiza acest aspect când vom examina compatibilitatea regimului național în cauză cu Directiva 68/151.

iii) Răspunderea pentru obligațiile societății pe acțiuni

41. Directiva 68/151 recunoaște în mod cert o răspundere limitată la patrimoniul societății, însă numai pentru „obligațiile" asumate de societate, după cum arată al doilea considerent. Prin urmare, se ridică întrebarea dacă amenzile aplicate de state sunt cuprinse în această noțiune.

42. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții [23], atât din cerințele aplicării uniforme a dreptului comunitar, cât și din cele ale principiului egalității rezultă că termenii unei dispoziții de drept comunitar care nu conține nicio trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul său de aplicare trebuie în mod normal să aibă, în întreaga Comunitate, o interpretare autonomă și uniformă, fiind necesar ca această interpretare să ia în considerare economia și finalitatea reglementării. Dacă legiuitorul comunitar face trimitere în mod implicit într-un act comunitar la uzanțele din statele membre, nu este de competența Curții să ofere termenilor utilizați o definiție comunitară uniformă [24].

43. Cu privire la acest aspect, în directivă nu identificăm niciun element care să orienteze o eventuală interpretare. În acest context, menționăm că dreptul Uniunii Europene privind societățile nu vizează uniformizarea exhaustivă a normelor statelor membre care reglementează regimul societăților, ci s-a limitat, până în prezent, să reglementeze anumite aspecte ale dreptului societăților apropiind legislațiile prin tehnica legislativă a directivelor [25], fapt care explică de asemenea utilizarea termenilor „coordonând" și „în vederea echivalării" la articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE. Acești termeni implică o armonizare cu un grad redus. Se face astfel distincție între directivele întemeiate pe articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE și actele

23 — A se vedea în special Hotărârea din 18 ianuarie1984, Ekro (327/82, Rec., 1984, p. 107, punctul 11), Hotărârea din 19 septembrie 2000, Linster (C 287/98, Rec., p. I-6917, punctul 43), Hotărârea din 9 noiembrie 2000, Yiadom (C-357/98, Rec., 2000, p. I-9265, punctul 26), Hotărârea din 6 februarie 2003, SENA (C-245/00, Rec., p. I-1251, punctul 23), Hotărârea din 12 octombrie 2004, Comisia/Portugalia (C-55/02, Rec., p. I-387, punctul 45), Hotărârea din 27 ianuarie 2005, Junk (C-188/03, Rec., 2005, p. I-885, punctele 27-30), și Hotărârea din 7 decembrie 2006, SGAE (C-306/05, Rec., 2006, I-11519, punctul 31).

24 — Hotărârea Ekro (citată anterior la nota de subsol 23, punctul 14).

25 — Potrivit Jung, P./Müller-Huschke, W., *EU-Komentar* (ed, Jürgen Schwarze), ediția a doua, Baden-Baden 2009, articolul 44 CE, punctul 14, termenii articolului 44 alineatul (2) litera (g) CE („coordonând", „în vederea echivalării") și articulația sa logică în raport cu temeiul de abilitare al articolului 44 alineatul (1) CE limitat la adoptarea directivelor, demonstrează că nu se urmărește armonizarea legislațiilor, ci numai apropierea lor. În același sens, Hempel, K., citat la nota de subsol 12, articolul 44, punctul 13, p. 17. Prats Jané, S., *Evolucion del Derecho societario europeo*, Badajoz 2007, p. 13, subliniază diferența fundamentală între apropierea și armonizarea legislațiilor. Mustaki, G./Engammare, V., citat la nota de subsol 8, p. 105 arată că Tratatul CE se limitează la o simplă misiune de coordonare, iar nu de armonizare, ceea ce permite statelor membre să își păstreze particularitățile din dreptul societăților.

în domeniul dreptului Uniunii Europene privind societățile adoptate în special în temeiul articolului 95 CE. Noțiunea „apropiere" utilizată la articolul 95 CE este de fapt incomprehensibilă din punct de vedere tehnic întrucât presupune atât apropierea în sens strict, cât și armonizarea [26]. Indiferent de acest aspect, articolul 95 CE nu permite numai adoptarea unor directive, ci și adoptarea unor regulamente și decizii, care sunt celelalte acte obligatorii menționate la articolul 249 CE.

44. În plus, după cum rezultă în mod expres din temeiul juridic reprezentat de articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE, apropierea nu are loc decât în măsura în care este necesară. Din această formulare rezultă că principiul subsidiarității fusese deja consacrat aici, înainte de a fi menționat la articolul 5 alineatul (2) CE [27]. Uniunea intervine numai în cazul și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot să fie realizate într-un mod satisfăcător de statele membre, însă pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunii preconizate. Ținând cont de termenii și de economia articolului 44 alineatul (2) litera (g) CE, regimul libertății de stabilire necesită numai măsuri de apropiere care elimină efectiv sau cel puțin reduc obstacolele în calea libertății de stabilire a societăților, ce rezultă din diferențele existente între legislațiile statelor membre privind societățile comerciale. Cu toate acestea, niciun element din directivă nu indică faptul că legiuitorul ar fi considerat necesar să reglementeze această materie la nivelul Uniunii.

45. Lipsa unei definiții de fond a noțiunii de obligații ale societății se explică prin faptul că, în mod vădit, legiuitorul nu avea în vedere să armonizeze această noțiune, ci urmărea mai degrabă să lase această noțiune în seama dreptului național. Întrucât legiuitorul nu și-a exercitat competențele de reglementare cu privire la acest aspect, ci a făcut apel mai degrabă la dreptul statelor membre, Curtea nu poate oferi acestei noțiuni o definiție uniformă potrivit dreptului comunitar.

46. În consecință, este de competența instanței naționale să determine, în raport cu dreptul intern, dacă amenzile aplicate de stat pot fi asimilate obligațiilor unei societăți pe acțiuni. După cum rezultă din decizia de trimitere, această întrebare a primit un răspuns negativ de la majoritatea membrilor instanței de trimitere. Cu toate acestea, o minoritate a membrilor săi a dat un răspuns afirmativ, referindu-se la libertatea economică protejată de Constituția elenă, precum și la principiile recunoscute de dreptul societăților din acest stat membru.

26 — În același sens, Schwarz, G. C., citat la nota de subsol 15, punctul 201, p. 129.

27 — În doctrină există opinia potrivit căreia exercitarea acestei competențe de coordonare trebuie să respecte rezerva proporționalității la care se referă articolul 5 alineatul (3) CE. O parte din doctrină susține că necesitatea impusă de articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE își găsește concretizarea în principiul subsidiarității (a se vedea Behrens, P., citat la nota de subsol 7, punctul 6bis, p. 4). Schwarz, G. C. (citat la nota de subsol 15, punctul 198, p. 128) consideră în schimb că aceasta este consacrarea timpurie a principiului subsidiarității.

47. Dacă instanța de trimitere ar trebui să decidă de fapt că amenzile nu pot fi asimilate obligațiilor unei societăți pe acțiuni potrivit dreptului intern, ar trebui, prin urmare, să se considere în speță că regimul național în cauză nu intră sub incidența Directivei 68/151. În consecință, problema compatibilității ar trebui să primească un răspuns în sensul că, într-un asemenea caz, Directiva 68/151 nu se opune regimului instituit de articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95.

iv) Întinderea răspunderii societății pe acțiuni

49. Întrucât Directiva 68/151 nu include nicio restricție a domeniului său de aplicare *ratione materiae* în funcție de tipurile de obligații, însă reglementează în ansamblu societatea pe acțiuni, un regim precum cel de la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95 intră, prin urmare, în domeniul de aplicare al Directivei 68/151.

48. Ținând cont de faptul că la această problemă nu se oferă încă o soluție uniformă în sistemul juridic elen și ținând cont de necesitatea de a oferi instanței de trimitere un răspuns util la întrebarea sa [28], trebuie să se analizeze mai jos, cu titlu subsidiar, situația din punct de vedere juridic în cazul în care amenzile ar trebui calificate drept obligații ale societăților care implică răspunderea societății pe acțiuni și, dacă este cazul, în mod excepțional și a acționarilor, în cazul extinderii răspunderii.

b) Compatibilitatea cu Directiva 68/151

50. Prin întrebarea sa preliminară, instanța de trimitere urmărește să stabilească dacă articolul 1 din Directiva 68/151 interzice un regim intern precum cel stabilit la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95. Problema compatibilității unui asemenea regim cu dreptul comunitar apare în mod inevitabil. Sub acest aspect, trebuie amintit că nu este de competența Curții, în cadrul procedurii preliminare, să aprecieze conformitatea dreptului național cu dreptul comunitar și nici să interpreteze dreptul național. În schimb, Curtea este competentă să furnizeze instanței de trimitere toate elementele de interpretare a dreptului comunitar care pot permite acesteia să aprecieze o asemenea conformitate

28 — În Hotărârea din 12 iulie 1979, Union laitière normande (244/78, Rec., 1979 p. 2663, punctul 5), Curtea a arătat că, deși articolul [234 CE] nu permite Curții să aprecieze motivele cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, necesitatea de a ajunge însă la o interpretare utilă a dreptului comunitar necesită definirea unui cadru juridic în care trebuie să se încadreze interpretarea solicitată. Potrivit Lenaerts, K./Arts, A./Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, ediția a doua, p. 188, punctul 6-021, nimic nu împiedică Curtea să efectueze o analiză a faptelor care au condus la formularea acțiunii principale și a anumitor elemente din legislația internă pentru a interpreta în mod util dispozițiile și principiile aplicabile ale dreptului comunitar.

în vederea soluționării cauzei cu care este sesizată [29].

51. Curtea este competentă, așadar, în prezenta cauză, să își limiteze analiza furnizând o interpretare a dreptului comunitar care să fie utilă instanței de trimitere, căreia îi va reveni obligația de a aprecia conformitatea cu dreptul comunitar a elementelor vizate din dreptul național, în vederea soluționării litigiului pendinte în fața sa [30].

52. Articolul 1 din Directiva nr. 68/151 nu s-ar opune unui regim național precum cel stabilit la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95 decât dacă acest articol 1 din directivă ar reglementa în mod exhaustiv limitarea răspunderii unei societăți pe acțiuni, excluzând orice extindere a răspunderii asupra acționarilor în împrejurările din speță.

53. Putem constata cu siguranță, după cum am menționat [31], că Directiva 68/151 recunoaște principiul separației între patrimoniul societății și cel al acționarilor, însă acest lucru nu permite să se concluzioneze că această materie este reglementată exhaustiv. După cum a arătat în mod întemeiat Comisia, Directiva 68/151 nu ar urmări armonizarea formei de societate în sine pe care o are societatea pe acțiuni în sistemele juridice ale statelor membre. Astfel cum am menționat deja [32], temeiul său juridic reprezentat de articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE servește în mod cert apropierii legislațiilor, iar nu armonizării lor. Această dispoziție nu poate nici să fie invocată drept temei juridic al creării unor forme de societate supranațională. Directivele adoptate în temeiul acestui articol din tratat nu vizează reglementarea globală în materia dreptului societăților. Acestea nu instituie un drept uniform, ci armonizează numai anumite domenii, lăsând statelor membre o putere de apreciere prin tehnica legislativă a directivelor. Obiectivul directivelor constă în introducerea în Uniune a unor sisteme în esență echivalente de protecție a acționarilor și a creditorilor [33].

54. Este adevărat că articolul 1 din Directiva 68/151 se limitează să stabilească pentru fiecare dintre statele membre formele de societate în cazul cărora sunt aplicabile obligațiile de publicitate prevăzute de Directiva 68/151. Acest articol nu definește forme de societate și nu se referă nici la caracteristici specifice. În schimb, se referă la forme deja cunoscute în sistemele juridice ale statelor membre,

29 — A se vedea în special Hotărârea din 15 decembrie1993, Hünermund și alții (C-292/92, Rec., p. I-6787, punctul 8), Hotărârea din 23 martie 2006, Enirisorse (C-237/04, Rec., p. I-2843, punctul 24), Hotărârea din 31 ianuarie 2008, Centro Europa 7 (C-380/05, Rep., p. I-349, punctele 49 și 50), și Hotărârea din 16 decembrie 2008, Michaniki (C-213/07, Rep., 2008 p. I-9999, punctul 51).

30 — A se vedea în special Hotărârea Michaniki (citată la nota de subsol 29, punctul 52).

31 — A se vedea punctul 39 din prezentele concluzii.

32 — A se vedea punctul 43 din prezentele concluzii.

33 — În acest sens, Hempel, K., citat la nota de subsol 12, articolul 44, punctul 13, p. 17.

reunite într-o simplă listă [34]. În consecință, statele membre nu pot fi împiedicate să impună tipurilor de societate incluse pe listă obligații suplimentare cu condiția ca acestea să nu contravină directivei și nici altei dispoziții de drept comunitar.

55. Astfel, nu se poate identifica nicio dispoziție din directivă care să invite statele membre să prevadă în dreptul intern al societăților că răspunderea unei societăți pe acțiuni va fi limitată la patrimoniul societății, deși numeroase sisteme juridice interne conțin dispoziții de această natură [35]. Mai degrabă, situația pare a fi contrară, cu atât mai mult cu cât Directiva 89/667 are cu certitudine în vedere, la al cincilea considerent, principiul limitării răspunderii atunci când se referă la crearea unui „instrument juridic" care să permită limitarea răspunderii întreprinzătorului individual, păstrând posibilitatea statelor membre de a impune „în cazuri excepționale, [...] răspunderea întreprinzătorului cu privire la obligațiile întreprinderii sale". Acest lucru permite să se concluzioneze că derogările de la limitarea răspunderii sunt perfect admisibile în dreptul comunitar. Totuși, acestea nu sunt stabilite de legiuitorul comunitar. După cum arată Directiva 89/667, legiuitorul comunitar admite însă aceste derogări [36], atât în mod explicit pentru situații clar delimitate [de exemplu la articolul 2 alineatul (2) din Directiva 89/667], cât și mai puțin explicit și în termeni generali (al cincilea considerent: „în cazuri excepționale"). În timp ce articolul 2 alineatul (2) din Directiva 89/667 trebuie considerat exhaustiv potrivit celui de al șaselea considerent, extinderea răspunderii dincolo de limitarea sa trebuie justificată de împrejurările din speță ca fiind un caz excepțional în sensul celui de al cincilea considerent.

56. Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că prevederile menționate se aplică exclusiv societății unipersonale. În schimb, nu identificăm niciun regim similar în Directiva 68/151

34 — În acest sens, a se vedea de asemenea Grünwald, A., citat la nota de subsol 8, p. 13, care arată că, în dreptul societăților, directivele Uniunii nu mai există decât ca instrument juridic. Având în vedere acest aspect și faptul că societățile pe acțiuni cunosc un succes diferit în statele membre, există în realitate un grad de armonizare foarte diferit în statele membre. Schwarz, G. C., citat la nota de subsol 15, punctul 282, p. 182, arată că directivele Uniunii în domeniul dreptului societăților nu au vizat toate societățile care beneficiază de asemenea de libertatea de stabilire. În opinia sa, directivele au ca obiect mai degrabă forme precise de societate din statele membre, și anume cele care sunt enumerate în această directivă. A fost privilegiată astfel metoda enumerării în defavoarea celei a noțiunilor generale care trebuie interpretate. Fiecare directivă și fiecare propunere de directivă prevede la articolul 1 formele juridice ale societăților pe care urmăresc să le coordoneze.

35 — În acest sens, Werlauff, E., *EU-Company Law*, ediția a doua, Kopenhagen 2003, p. 40. Autorul explică, pe de o parte, că dispozițiile directivei în domeniul societăților comerciale nu ar prevedea obligația statele membre de a reglementa drept caracteristică esențială a definiției societății pe acțiuni faptul că răspunderea societății se limitează la patrimoniul societății, deși există dispoziții de această natură în numeroase sisteme juridice naționale. Pe de altă parte, autorul subliniază că dispozițiile directivelor în vigoare nu vor împiedica statele membre să mențină fie pe cale legală, fie prin jurisprudență, anumite prevederi care impun în cazuri determinate răspunderea directă a acționarilor pentru datoriile societății, conform principiului extinderii răspunderii (în germană: „Haftungsdurchgriff"; în daneză „ansvarsgenombrott"; în engleză „principle of lifting the veil").

36 — A se vedea în acest sens și Grundmann, citat la nota de subsol 13, articolul 9, punctul 288, p. 128.

aplicabil în speță. De asemenea, identificăm și mai puține elemente excepționale care să permită extinderea răspunderii dincolo de limita sa în motivele invocate de guvernul elen. Potrivit observațiilor guvernului elen, regimul intern în cauză este justificat prin motive de interes public și social. Sancțiunea instituită în vederea restrângerii activității economice a acționarilor este justificată în opinia sa având în vedere că aceștia din urmă sunt în măsură să asigure respectarea legislației și a normelor deontologice, întrucât formează adunarea generală ce desemnează organele de conducere [37].

57. În lipsa unor norme explicite în Directiva 68/151, legiuitorul fiecărui stat membru are dreptul să instituie, cu titlu excepțional, o extindere a răspunderii în privința societăților pe acțiuni pentru motive precise [38]. Prin urmare, în lipsa unei armonizări, este de competența statelor membre să aprecieze în principiu fără restricții în ce măsură iau în considerare protecția interesului în cauză pentru a extinde răspunderea în cazul unei societăți pe acțiuni.

58. Având în vedere toate aceste motive, trebuie să se răspundă la întrebarea preliminară că Directiva 68/151 nu se opune ca o normă internă precum articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/1995, ce prevede că amenzile la care se referă alineatele precedente ale acestui articol pentru încălcarea legislației și a normelor deontologice care reglementează activitatea instituțiilor de televiziune nu se aplică numai societății care deține autorizația de a înființa și de a exploata un post de televiziune, ci în mod indivizibil și solidar și acționarilor care dețin o participație mai mare de 2,5 %.

2. Compatibilitatea cu dreptul primar

a) Admisibilitatea unei acțiuni întemeiate pe dreptul primar

59. După cum am arătat anterior, competența de principiu a legiuitorului național pentru a impune obligații suplimentare formelor de societate enumerate la articolul 1 din Directiva 68/151 este limitată de alte acte

37 — A se vedea punctele 9 și 10 din observațiile guvernului elen.

38 — A se vedea Hotărârea din 16 decembrie 1997, Coöperatieve Rabobank (C-104/96, Rec., p. I-7219, punctele 22-24), în care Curtea a recunoscut competența de reglementare a legiuitorului fiecărui stat membru în lipsa unei prevederi exprese în Directiva 68/151. În această cauză, ar fi vorba de a stabili dacă legislația internă poate de asemenea să prevadă restricții ale competenței de reprezentare în situații particulare dacă un terț nu a realizat de fapt că a fost săvârșită o încălcare. Curtea a răspuns afirmativ pentru motivul că legiuitorul nu a avut intenția să reglementeze acest caz (de conflicte de interese și de contopire a acestora) lăsând astfel un vid juridic. În opinia Curții, acest vid trebuie acoperit de legiuitorul național.

comunitare [39], inclusiv prevederile din dreptul primar privind libertatea de stabilire [40]. În primul rând, directivele evocate mai sus vizează în mod precis să contribuie la realizarea acestei libertăți fundamentale, astfel cum rezultă în mod expres din articolul 44 alineatul (1) CE. În al doilea rând, în Hotărârea Daihatsu [41], privind interpretarea Directivei 68/151, Curtea a arătat că articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE trebuie interpretat în coroborare cu alte dispoziții ale dreptului primar [42].

60. Deși nu reiese în mod explicit din întrebarea preliminară faptul că se solicită o interpretare a prevederilor amintite, instanța de trimitere face referire la acestea în anumite pasaje din decizia de trimitere [43], fapt care conduce la ideea că este conștientă de interesul pe care îl prezintă aceste dispoziții în soluționarea litigiului. În plus, Comisia a comentat pe scurt în observațiile sale problema compatibilității prevederii naționale contestate cu articolele 43 CE și 48 CE.

61. Potrivit unei jurisprudențe constante, Curtea este competentă să furnizeze toate elementele de interpretare a dreptului comunitar care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă această instanță s-a referit sau nu la acestea în enunțul întrebărilor sale [44]. Având în vedere efectele pe care o hotărâre preliminară le-ar avea asupra ordinii juridice elene, considerăm indispensabil să se abordeze dispozițiile citate anterior în cadrul unei analize a prezentei cauze.

b) Libertatea de stabilire

i) Aplicabilitatea articolelor 43 CE și 48 CE

62. Potrivit articolului 43 al doilea paragraf CE, libertatea de stabilire presupune

39 — A se vedea punctul 54 din prezentele concluzii.

40 — A se vedea Grundmann, S., citat la nota de subsol 13, articolul 9, punctul 311, p. 136, care susține în mod evident această concepție. Autorul examinează dacă statele membre sunt competente pentru a institui derogări de la principiul răspunderii limitate a societăților de capitaluri. Autorul consideră că s-ar putea afirma că nu există un temei pentru a interzice legiuitorului național alte extinderi și că directiva trebuie interpretată în acest sens (în conformitate cu dreptul primar). Autorul pare să propună o analiză având în vedere normele dreptului primar privind libertatea de stabilire. Habersack, M., citat la nota de subsol 10, articolul 1, punctul 3, p. 1, indică faptul că libertățile fundamentale stabilesc limite asupra marjei de manevră a legiuitorului național, fără a se lua în calcul instituirea dreptului derivat.

41 — Hotărârea din 4 decembrie 1997, Daihatsu (C-97/96, Rec., p. I-6843).

42 — *Ibidem*, punctul 18. Curtea a indicat: „articolul 54 alineatul (3) litera (g) trebuie interpretat atât în lumina articolelor 52 și 54 din Tratatul CE, din care rezultă că, în fapt, coordonarea legislațiilor în domeniul societăților se înscrie în programul general de înlăturare a restricțiilor în calea libertății de stabilire, cât și în lumina articolului 3 litera (h) din Tratatul CE, în temeiul căruia acțiunea comunității presupune apropierea legislațiilor naționale în măsura în care este necesară pentru funcționarea pieței comune."

43 — A se vedea paginile 5 și 7 din decizia de trimitere.

44 — A se vedea Hotărârea din 12 decembrie 1990, SARPP (C-241/89, Rec., p. I-4695, punctul 8), Hotărârea din 2 februarie 1994, Verband Sozialer Wettbewerb, „Clinique"-Urteil (C-315/92, Rec., p. I-317, punctul 7), Hotărârea din 4 martie 1999, Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola (C-87/97, Rec., p. I-1301, punctul 16), Hotărârea din 7 septembrie 2004, Trojani (C-456/02, Rec., p. I-7573, punctul 38), și Hotărârea din 17 februarie 2005, Oulane (C-215/03, Rec., p. I-1215, punctul 47).

accesul la activități independente și exercitarea acestora, precum și constituirea și administrarea întreprinderilor, și în special a societăților în sensul articolului 48 al doilea paragraf CE, în aceleași condiții cu cele definite pentru resortisanții proprii de legislația statului membru de stabilire. Prin urmare, mai ales întreprinzătorii intră în domeniul de aplicare *ratione personae* al acestei libertăți fundamentale.

63. Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante, prevederile naționale care reglementează deținerea de către un resortisant al statului membru în cauză, în cadrul capitalului unei societăți stabilite într-un alt stat membru, a unor participații care îi permit să exercite o influență certă asupra deciziilor acestei societăți și să stabilească activitățile acesteia se includ în domeniul de aplicare al dispozițiilor tratatului referitoare la libertatea de stabilire [45]. În consecință, articolul 43 alineatul (1) CE protejează de asemenea acționarii unei societăți pe acțiuni care ocupă o poziție determinantă în aceasta [46].

64. Condiția amintită este la rândul ei decisivă pentru distincția în raport cu libera circulație a capitalurilor. Dacă participația la capital este insuficientă și nu permite să se exercite o anumită influență în deciziile unei societăți, libertatea fundamentală în cauză nu mai este libertatea de stabilire, ci libera circulație a capitalurilor [47].

65. Curtea nu a arătat în general când există o influență care determină incidența libertății de stabilire, ci, potrivit jurisprudenței sale, aceasta se evaluează mai degrabă în funcție

45 — A se vedea în special Hotărârea din 13 aprilie 2000, Baars (C-251/98, Rec., p. I-2787, punctul 22), Hotărârea din 21 noiembrie 2002, X și Y (C-436/00, Rec., p. I-10829, punctul 37), Hotărârea din 12 septembrie 2006, Cadbury Schweppes și Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, Rec., p. I-7995, punctul 31), Hotărârea din 13 martie 2007, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation (C-524/04, Rep., p. I-2107, punctul 27), Hotărârea din 23 octombrie 2007, Comisia/Germania (C-112/05, Rep., p. I-8995, punctul 13), Hotărârea din 6 decembrie 2007, Columbus Container Services (C-298/05, Rep., p. I-10451, punctul 29), Hotărârea din 17 iulie 2008, Comisia/Spania (C-207/07, punctul 60), Hotărârea din 22 decembrie 2008, Truck Center (C-282/07, Rep., p. I-10767, punctul 25), Hotărârea din 18 iunie 2009, Aberdeen Property Fininvest Alpha Oy (C-303/07, Rep., p. I-5145, punctul 34), și Hotărârea din 21 ianuarie 2010, SGI (C-311/08, Rep., p. I-487, punctul 27). Ordonanța din 4 iunie 2009, KBC Bank și alții (C-439/07 și C-499/07, Rep., p. I-4409, punctul 70).

46 — A se vedea în special Hotărârea Baars (citată la nota de subsol 43, punctul 22). În această cauză era vorba de un resortisant al unui stat membru care locuia în același stat membru și deținea toate acțiunile unei societăți cu sediul într-un alt stat membru. Curtea a stabilit că o participație de 100 % la capitalul acestei societăți cu sediul într-un alt stat membru determină fără îndoială aplicabilitatea dispozițiilor tratatului privind libertatea de stabilire în cazul acestui contribuabil.

47 — În acest sens, a se vedea Randelzhofer/Forsthoff, *Das Recht der Europäischen Union* (ed, Grabitz/Hilf), articolul 43, punctul 115, p. 31, și Ress/Ukrow, articolul 56, punctul 156, p. 68. A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Alber din 14 octombrie 1999 prezentate în cauza Baars (citată la nota de subsol 45, punctul 33), în care avocatul general a arătat că granița dintre simpla investiție de capital sub formă de cumpărare de acțiuni ale unei întreprinderi stabilite într-un alt stat membru și stabilirea în acest stat membru s-ar putea situa în punctul în care acționarul nu mai urmărește să obțină profit dintr-un simplu aport de capital ce vizează susținerea activității unei întreprinderi administrate de alte persoane, ci devine el însuși activ în întreprindere. Pe lângă simplul drept de vot al acționarului, această activitate în întreprindere presupune că acționarul deține o participație care îi poate asigura o influență substanțială asupra deciziilor societății. În această privință, trebuie să se țină cont de normele dreptului societăților din statul în care este stabilită întreprinderea. A se vedea, mai recent, Hotărârile SGI (citată la nota de subsol 45, punctele 36 și 37) și Aberdeen Property Fininvest Alpha Oy (citată la nota de subsol 45, punctele 34 și 35).

de împrejurările de fapt și de prevederile relevante din dreptul societăților [48]. Hotărârea Baars [49], care se află la originea acestei jurisprudențe constante, pare să sugereze, în orice caz, că aceasta este situația atunci când informațiile din speță par să indice că există „posibilitatea de a controla societatea sau conducerea sa", lucru care nu se întâmplă în mod necesar în cazul oricărei participări importante.

66. În principiu este de competența instanței de trimitere [50] să se pronunțe, în raport cu împrejurările concrete din speță și cu dreptul societăților aplicabil, asupra faptului dacă o participație de 2,5 % la capitalul unei societăți este suficientă în mod efectiv pentru a exercita o anumită influență asupra deciziilor societății în cauză și pentru a stabili activitățile sale. În acest stadiu există anumite îndoieli în legătură cu faptul dacă această condiție este îndeplinită. Pe de altă parte, trebuie să se considere că acest procentaj nu este decât un prag minim. Regimul național contestat acoperă astfel participații mult mai importante la capitalul societății care ar putea teoretic să confere acționarilor în cauză posibilitatea să exercite o anumită influență, în sensul jurisprudenței Curții, asupra anumitor decizii ale acestei societăți și să stabilească activitățile sale.

67. În orice caz, din decizia de trimitere [51] rezultă că majoritatea membrilor instanței de trimitere susțin că, datorită unor norme speciale care au incidență asupra societăților pe acțiuni ce exploatează un post de televiziune, cum este cea privind înregistrarea nominală a acțiunilor, trebuie să se considere că un acționar care deține o cotă mai mare de 2,5 % din capitalul social al acestui tip de societate nu este un investitor obișnuit, ci un investitor profesionist care, prin această participație la societate, poate fi în măsură să influențeze administrația persoanei morale și, astfel, funcționarea postului de televiziune. Presupunând că aceste afirmații sunt adevărate, trebuie să se prezume că acționarii societății în cauză beneficiază și de protecția libertății de stabilire.

48 — A se vedea Randelhofer/Forsthoff, citat la nota de subsol 47, articolul 43, punctul 115, p. 31, și Ress/Ukrow, articolul 56, punctul 156, p. 68. Aceștia din urmă subliniază că o participație la capital mai mică de 25 % poate fi suficientă, dacă este cazul, pentru a avea o influență determinantă, potrivit jurisprudenței Curții, dacă titularul său obține prin altă modalitate o influență determinantă în societatea respectivă în care este implicat alături de alți acționari. Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței Curții, o participație de numai 10 % din drepturile de vot nu este suficientă în principiu pentru a exercita o anumită influență asupra deciziilor unei societăți și pentru a-i stabili activitatea.

49 — A se vedea Hotărârea Baars, citată la nota de subsol 45, punctul 19.

50 — A se vedea Hotărârile X și Y (citate la nota de subsol 45, punctul 37), Comisia/Germania (citată la nota de subsol 45, punctul 14), Comisia/Spania (citată la nota de subsol 45, punctele 35-39 și 61) și Hotărârea din 26 martie 2009, Comisia/Italia (C-326/07, Rep., p. I-2291, punctele 38 și 39).

51 — A se vedea pagina 4 a deciziei de trimitere.

68. Articolul 48 CE stabilește la rândul său validitatea capitolului privind dreptul de stabilire pentru societăți și persoanele juridice de drept privat și de drept public, asimilându-le în anumite condiții persoanelor fizice [52].

ii) Restricție la libertatea de stabilire

69. Niciun element nu indică faptul că prevederea contestată nu este aplicabilă fără distincție societăților pe acțiuni elene și străine sau acționarilor lor, prin urmare considerăm că aceasta nu are un caracter discriminatoriu.

— Articolul 43 CE în calitate de principiu general al interzicerii restricțiilor

70. Prin urmare, rămâne de stabilit dacă prevederea contestată constituie o restricție la libertatea de stabilire la care se referă articolul 43 CE și dacă, eventual această restricție poate fi justificată. Potrivit unei jurisprudențe constante [53], articolul 43 CE se opune oricărei măsuri naționale care, chiar și atunci când se aplică fără discriminare pe motiv de cetățenie sau de naționalitate, este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții comunitari a libertății de stabilire garantate de tratat.

71. Potrivit acestei jurisprudențe, articolul 43 CE nu se limitează să interzică discriminările directe și deghizate, ci poate fi considerat de asemenea un principiu general prin care sunt interzise restricțiile. Restricțiile la care se referă articolul 43 CE nu sunt, prin urmare, numai reglementările discriminatorii ci și, în anumite împrejurări, norme nediscriminatorii, și anume măsuri care nu dezavantajează în principiu, în mod intenționat sau în aplicarea

52 — A se vedea Troberg/Tiedje, în: Kommentar zum Vertrag über die Europäische Union und zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft (editat de Hans von der Groeben/Jürgen Schwarze), articolul 48, punctul 1, p. 1596.

53 — A se vedea în special Hotărârea din 31 martie 1993, Kraus (C-19/92, Rec., p. I-1663, punctul 32), Hotărârea din 30 noiembrie 1995, Gebhard (C-55/94, Rec., p. I-4165, punctul 37), Hotărârea din 9 martie 1999, Centros (C-212/97, Rec., p. I-1459, punctul 34), Hotărârea din 1 februarie 2001, Mac Quen și alții (C-108/96, Rec., p. I-837, punctul 26), Hotărârea din 17 octombrie 2002, Payroll și alții (C-79/01, Rec., p. I-8923, punctul 26), Hotărârea din 14 octombrie 2004, Comisia/Țările de Jos (C-299/02, Rec., p. I-9761, punctul 15), Hotărârea din 30 septembrie 2003, Inspire (C-167/01, Rec., p. I-10155, punctul 133), Hotărârea din 21 aprilie 2005, Comisia/Grecia (C-140/03, Rec., p. I-3177, punctul 27), și Hotărârea din 10 martie 2009, Hartlauer (C-169/07, Rep., p. I-1721, punctul 33).

lor, străinii [54]. Articolul 43 se opune în principiu oricărei reglementări naționale care poate afecta exercitarea libertății de stabilire sau care o poate „face mai puțin atractivă” [55]. Prin jurisprudența pe care a consacrat-o circulației mărfurilor și liberei prestări a serviciilor, Curtea a inițiat o evoluție care a condus libertățile fundamentale de la un principiu general al nediscriminării la un principiu general al interzicerii restricțiilor care răspunde unei idei de „egalitate structurală a libertăților fundamentale” [56].

72. În opinia noastră, punctul de plecare în reflecțiile care trebuie făcute în vederea examinării caracterului restrictiv al prevederii contestate trebuie să fie ipoteza în care o societate stabilită în Uniune transferă sediul său principal (libertatea de stabilire primară) în Grecia sau stabilește o filială în acest stat (dreptul de stabilire secundar) [57]. Nu se poate exclude ca perspectiva unei extinderi eventuale a răspunderii dincolo de limitarea răspunderii societății pe acțiuni și, astfel, existența unui risc pentru acționari de a-și asuma răspunderea în mod indivizibil în cazul unei încălcări a legislației și a normelor deontologice aplicabile posturilor de televiziune să poată avea un efect descurajant asupra întreprinderilor care doresc să transfere sediul lor dintr-un alt stat membru în Grecia sau să își stabilească aici o filială. Riscul ca acționarii săi să riște o sancțiune care presupune o pierdere financiară poate descuraja societatea și acționarii săi să desfășoare o activitate în sectorul elen al audiovizualului. După cum arată instanța de trimitere [58], extinderea răspunderii asupra acționarilor face mai puțin atrăgătoare cumpărarea de acțiuni de la acest tip de societate. În consecință, regimul în cauză poate să facă mai puțin atractivă exercitarea de către aceste societăți străine a libertății de stabilire garantate de tratat.

73. În conformitate cu definiția generală pe care în prezent jurisprudența o dă restricției

54 — A se vedea Schwarz, G. C., citat la nota de subsol 15, punctul 136, p. 89.

55 — A se vedea în acest sens Mustaki, G./Engammare, V., citat la nota de subsol 8, p. 40; Prats Jané, citat la nota de subsol 25, p. 94, și Forsthoff, U./Schulz, M., „Gläubigerschutz bei EU Auslandsgesellschaften”, în *Grenzüberschreitende Gesellschaften* (ed. Heribert Hirte/Thomas Bücker), ediția a doua, Berlin 2006, punctul 38, p. 82, și trimiterile la jurisprudența Curții. Cu titlu de exemplu clasic de restricție privind libertatea de stabilire la care se referă articolul 43 alineatul (1), Jung, P, *EU-Kommentar* (ed, Jürgen Schwarze), ediția a doua, Baden-Baden 2009, articolul 48, punctul 21, costurile de înscriere în registrul comerțului a societăților sau a sucursalelor lor.

56 — Ulmer, P., „Schutzinstrumente gegen die Gefahren einer Geschäftstätigkeit inländischer Zweigniederlassungen von Kapitalgesellschaften mit fiktivem Auslandssitz”, în *Juristenzeitung*, 1999, p. 665, arată că jurisprudența Cassis de Dijon dezvoltată în domeniul liberei circulații a mărfurilor este valabilă de asemenea în domeniul libertății de stabilire, după cum se recunoaște în jurisprudența mai recentă a Curții. A se vedea de asemenea Habersack, M., citat la nota de subsol 10, articolul 3, punctul 4, p. 4, care se referă la noțiunea extensivă de restricție privind libertatea de stabilire dezvoltată de Curte în hotărârile Kraus și Gebhard.

57 — Trebuie să nu se piardă din vedere în această privință Hotărârea din 27 septembrie 1988, Daily Mail (81/87, Rec., p. 5483, punctul 25), potrivit căreia articolele 43 CE și 48 CE nu conferă niciun drept, în stadiul actual al dreptului comunitar, unei societăți constituite în conformitate cu legislația unui stat membru și care are sediul său statutar în acest stat, de a transfera sediul său într-un alt stat membru. În schimb, în Hotărârea Centros (citată la nota de subsol 53), Curtea a recunoscut dreptul societăților de a-și stabili o sucursală într-un alt stat membru. A se vedea în legătură cu acest subiect Maranelli, K., „Il diritto comunitario di stabilimento delle società”, în *Percorsi di diritto societario europeo*, Turin 2000, p. 122 și următoarele.

58 — A se vedea pagina 4 a deciziei de trimitere.

prevăzute la articolul 43 CE, ar trebui să se considere că în speță există o restricție privind libertatea de stabilire [59].

— Posibilitatea de a delimita, printr-o interpretare teleologică, principiul interzicerii restricțiilor

74. Astfel cum a procedat și anterior, Curtea susține în mod cert coerența libertăților fundamentale, în măsura în care face o interpretare extensivă a noțiunii de restricție la care se referă articolul 43 CE [60]. Cu toate acestea, Curtea nu s-a pronunțat până în prezent în mod clar în legătură cu domeniul de aplicare al articolului 43 CE primul paragraf CE. Întrucât în Hotărârea Keck și Mithouard [61] aceasta a limitat libertatea de circulație a mărfurilor în temeiul articolului 28 CE, se ridică problema dacă o limitare dogmatică a noțiunii de restricție se impune de asemenea în ceea ce privește libertatea de stabilire. Obiectivul acestei libertăți fundamentale ar putea milita în acest sens, și anume de a alege în mod liber locul stabilirii, iar nu de a fi un instrument pentru operatorii economici în vederea modificării condițiilor care le sunt aplicabile în raport cu concurenții de pe plan național [62].

75. În conformitate cu scopul libertății de stabilire, care este de a înlătura restricțiile de acces ale societăților din alte state membre, și cu obiectivul dreptului Uniunii Europene privind societățile, care este de a asigura existența, precum și identitatea unei societăți ce își transferă sediul în afara frontierelor [63], s-ar putea în principiu admite să se determine

59 — A se vedea Grundmann, S., citat la nota de subsol 13, articolul 9, punctul 311, p. 137, care admite la rândul său, deși cu alți termeni, că o extindere legală a răspunderii are un caracter restrictiv. În opinia sa, libertatea de stabilire este în mod cert încurajată, cel puțin în ipotezele transfrontaliere, atunci când nu există teama unei extinderi a răspunderii în străinătate. Müller-Graff, P.-C., *EUV/EGV-Kommentar* (ed, Rudolf Streinz), articolul 48, punctul 22, p. 692, analizează normele extinderii răspunderii în temeiul protecției creditorilor atunci când examinează dacă restricțiile de acces la o societate dintr-un alt stat membru sunt compatibile cu articolul 43 CE. Autorul consideră astfel că acestea pot fi justificate în anumite cazuri. În opinia sa, în mod evident, normele extinderii răspunderii sunt restricții privind libertatea de stabilire în sensul articolului 43 CE. Ulmer, P., citat la nota de subsol 56, p. 665, asimilează la rândul său extinderea răspunderii unei restricții privind libertatea de stabilire care ar putea însă să facă față unui control de proporționalitate

60 — A se vedea Skouris, V., „Das Verhältnis von Grundfreiheiten und Grundrechten im europäischen Gemeinschaftsrecht", în *Die Öffentliche Verwaltung*, 2006, p. 94, care evocă o tendință de evaluare comparativă ce se conturează în raporturile reciproce între libertățile fundamentale („teoria uniformă a drepturilor fundamentale"). În examinarea limitelor, aceasta permite, dacă este necesar, combinarea limitelor speciale prevăzute pentru fiecare libertate fundamentală cu noțiunea generală de motive imperative de interes general. „Formula numită Gebhard" (a se vedea punctul 70 din prezentele concluzii), care a fost utilizată în numeroase ocazii, nu este aplicabilă în mod specific în legătură cu o libertate fundamentală, ci este aplicabilă tuturor libertăților fundamentale.

61 — Hotărârea din 24 noiembrie 1993, Keck și Mithouard (C-267/91 și C-268/91, Rec., 1993, p. I-6097).

62 — În acest sens, Forsthoff, U., „Mobilität von Gesellschaften im Binnenmarkt – Spielraum für Erstreckung deutschen Rechts auf EU-Auslandsgesellschaften", în *Grenzüberschreitende Gesellschaften* (ed, Heribert Hirte/Thomas Bücker), ediția a doua, Berlin 2006, punctele 38 și 39, p. 82 și următoarele.

63 — Normele statelor membre care privesc identitatea societății au efectul unui obstacol privind accesul. Această identitate nu trebuie afectată de trecerea frontierei. Nu se poate interpreta că normele care afectează identitatea societății fac parte din condițiile proprii stabilirii în măsura în care acestea nu parvin operatorului economic din exterior, ci dimpotrivă modifică forma beneficiarului libertății de stabilire, și anume societatea comercială. Ideea de protecție a identității poate fi găsită în jurisprudența Curții (Hotărârea din 5 noiembrie 2002, Überseering (C-208/00, Rec., 2002 p. I-9919, punctele 80 și următoarele).

domeniul de aplicare al principiului interzicerii restricțiilor în funcție de faptul dacă reglementarea națională în cauză instituie „bariere specifice privind accesul" sau se limitează să precizeze „condițiile privind locația". În primul caz, principiul interzicerii restricțiilor ar fi aplicabil, în cealaltă situație numai interzicerea discriminării directe sau indirecte care implică libertatea de stabilire [64]. Un anumit număr de hotărâri pronunțate în materia liberei prestări a serviciilor [65] și a liberei circulații a capitalurilor [66] demonstrează că, în fapt, Curtea consideră libertățile fundamentale în primul rând un instrument de deschidere a pieței și examinează, prin urmare, când cercetează dacă reglementările naționale restrâng libertăți fundamentale într-o anumită situație, dacă aceste reglementări afectează sau nu afectează accesul la piața respectivă.

64 — A se vedea în legătură cu acest aspect, Forsthoff, U., citat la nota de subsol 62, punctele 73 și 74, p. 544 și următoarele. Habersack, M., citat la nota de subsol 10, articolul 3, punctul 7, p. 13, consideră că articolele 43 CE și 48 CE ar cuprinde un principiu al interzicerii restricțiilor în privința accesului pe piață și, prin urmare, a însăși libertății de stabilire. În schimb în ceea ce privește exercitarea activității de către societate, odată stabilită pe teritoriul unui alt stat membru, aceasta este supusă tuturor dispozițiilor naționale cu caracter general. Obstacolele legate în special de normele imperative, dar nediscriminatorii ale legislației interne privind activitatea industrială, concurența și raporturile de muncă nu pot fi incluse, în opinia sa, în niciun caz în domeniul protejat de libertatea de stabilire. Este vorba mai degrabă de simple „modalități de vânzare" în sensul Hotărârii Keck. În opinia sa nu este cazul să se cenzureze legislația internă în temeiul principiului proporționalității. Legislația internă poate fi invocată în raport cu societățile stabilite în alte state membre, în măsura în care aceasta nu este discriminatorie.

65 — A se vedea Hotărârea din 10 mai 1995, Alpine Investments (C-384/93, Rec., p. I-1141, punctul 37). Hotărârea privește o interdicție națională numită „cold calling" care, în interpretarea Curții, avea o incidență directă asupra accesului pe piața serviciilor în alte state membre. Prin urmare, Curtea a concluzionat că interdicția putea să constituie un obstacol pe piața intracomunitară a serviciilor. Aceasta dovedește că, în fapt, Curtea consideră libertățile fundamentale în special drept instrumente de deschidere a pieței. A se vedea de asemenea Hotărârea din 11 aprilie 2000, Deliège (C-51/96 și C-191/97, Rec., p. I-2549, punctele 60 și următoarele).

66 — A se vedea Hotărârea din 12 mai 2003, Comisia/Spania (C-463/00, Rec., p. I-4581, punctul 61) privind libera circulație a capitalurilor. Curtea a calificat dispozițiile naționale care reprezentau un obstacol în calea investițiilor drept restricții la libera circulație a capitalurilor. Curtea a considerat că, deși este adevărat că restricțiile în cauză privind operațiunile de investiții sunt aplicabile fără distincție atât rezidenților, cât și nerezidenților, trebuie să se constate totuși că acestea afectează în sine situația dobânditorului unei participații și sunt, prin urmare, de natură să descurajeze investitorii altor state membre să efectueze alte investiții și, prin urmare, să condiționeze accesul pe piață. A se vedea de asemenea hotărârea pronunțată în aceeași zi, Comisia/Regatul Unit, C-98/01, Rec., p. I-4641, punctul 47).

76. Când se examinează mai atent regimul național contestat în acțiunea principală, remarcăm că nu este vorba de o dispoziție care vizează în mod specific să reglementeze „accesul" societăților pe acțiuni la sectorul elen al audiovizualului, iar aceasta nu instituie „un obstacol" pentru o persoană care urmărește să aibă acces la un anumit sector. Mai degrabă face parte dintr-un cadru juridic general care reglementează funcționarea posturilor de televiziune. Dispoziția amintită trebuie să garanteze respectarea legislației și a normelor deontologice aplicabile funcționării posturilor de televiziune. Dintr-o perspectivă obiectivă, normele de reglementare a activității media trebuie respectate întotdeauna de operatorul unui post de televiziune. Din punct de vedere juridic, datoria de a respecta aceste condiții cadru care reglementează sectorul audiovizualului reprezintă o „obligație" legată

de exploatarea unui post de televiziune, iar nu o „condiție” [67]. Acest lucru înseamnă că regimul în cauză nu stabilește „dacă” și nici „când”, ci numai „cum” trebuie administrat un post de televiziune. Astfel, regimul nu reglementează decât „modalitățile” de exploatare a unui post de televiziune. În plus, respectarea acestor condiții nu afectează existența și identitatea unei societăți pe acțiuni.

77. În cazul în care Curtea va trebui să se pronunțe asupra unei limitări teleologice a principiului interzicerii restricțiilor, regimul național în cauză ar trebuie să fie încadrat la categoria „condițiilor aplicabile la locul respectiv”care, în această interpretare, nu ar trebui considerate restricții în sensul articolului 43 alineatul (1) CE. În lipsa unei restricții la libertatea de circulație, ar putea fi superfluă o analiză în raport cu articolele 43 CE și 48 CE.

67 — În dreptul administrativ general, o condiție se caracterizează prin faptul că pe baza acesteia momentul în care începe să își producă efectele sau își încetează efectele un act administrativ depinde de un eveniment determinat, în legătură cu care nu există o certitudine că se va produce. Incertitudinea poate să se refere nu numai la „momentul” în care va interveni evenimentul, ci și la faptul „dacă” va interveni. Spre deosebire de condiție, obligația include în schimb o normă de fond, și anume obligația de a face, de a tolera sau de a nu face, în sarcina beneficiarului actului administrativ. Actul administrativ în care există o obligație își produce efectele imediat, indiferent de faptul dacă a fost îndeplinită sau nu a fost îndeplinită condiția. În schimb, actul administrativ afectat de o condiție suspensivă nu își va produce efectele decât din momentul în care condiția se realizează. Obligația este imperativă și poate fi executată silit. Condiția suspensivă nu este imperativă și astfel nu poate fi executată silit. A se vedea în legătură cu acest aspect, Maurer, H., *Allgemeines Verwaltungsrecht*, ediția a 11-a, Munich 1997, punctele 6 și următoarele, p. 315 și următoarele.

78. În această privință, considerăm însă imperativ de subliniat că jurisprudența Curții include în mod cert indicii care să sugereze că aceasta înclină să admită, în anumite cazuri, o interpretare restrictivă , dar care nu ar putea conduce la ideea că, în fapt, Curtea ar fi abandonat interpretarea extensivă a noțiunii de restricție pe care o adoptase până în prezent. Ar trebui mai degrabă să se considere că, în principiu, această noțiune trebuie interpretată în sens larg. Prin urmare, considerațiile pe care le formulăm mai jos se bazează pe principiul unei interziceri globale a restricțiilor [68].

79. Există în consecință o restricție privind libertatea de stabilire.

iii) Justificarea unei restricții privind libertatea de stabilire

80. Jurisprudența Curții [69] demonstrează că măsurile naționale care restrâng exercitarea libertăților fundamentale garantate de tratat trebuie să îndeplinească următoarele condiții pentru a fi conforme cu articolul 43 CE: acestea trebuie să fie justificate prin motive imperative de interes general, să fie de natură să asigure realizarea obiectivului pe care îl urmăresc și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv. În plus,

68 — A se vedea punctele 70-73 din aceste concluzii.

69 — A se vedea Hotărârile Kraus (citată la nota de subsol 53, punctul 32) și Gebhard (citată la nota de subsol 53, punctul 37).

protecția drepturilor fundamentale constituie un interes legitim de natură să justifice, în principiu, o restricție privind obligațiile impuse de dreptul comunitar [70].

— Protecția drepturilor fundamentale ca interese legitime

81. Guvernul elen consideră că regimul național în cauză este justificat prin motive de interes public și social, după cum am menționat mai sus [71]. O analiză generală a normelor noționale relevante arată că amenzile prevăzute la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/95 vizează sancționarea încălcărilor obligației de a respecta anumite valori fundamentale protejate de constituție și în special protecția dreptului la personalitate, precum și a dreptului la o viață familială și la o viață privată. Amenda, pentru care reclamanta din acțiunea principală răspunde în mod indivizibil și solidar, a fost aplicată pentru încălcarea acestor valori, după cum rezultă din prezentarea situației de fapt din decizia de trimitere. Poziția guvernului elen trebuie prin urmare înțeleasă, la o analiză corectă, în sensul că invocă în mod vădit protecția drepturilor fundamentale de ordin constituțional.

82. În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, drepturile fundamentale sunt parte integrantă a principiilor generale de drept a căror respectare este asigurată de Curte. În acest scop, Curtea se inspiră din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, precum și din indicațiile oferite de instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului cu privire la care statele membre au colaborat sau la care au aderat. În acest sens, CEDO are o semnificație specială [72]. Principiile dezvoltate în această jurisprudență au fost consacrate la articolul 6 alineatul (2) UE. Potrivit acestuia, „Uniunea respectă drepturile fundamentale, astfel cum sunt acestea garantate de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, precum și astfel cum rezultă acestea din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, ca principii generale ale dreptului comunitar". În plus, Curtea a invocat în mai multe rânduri Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene proclamată la Nisa la 7 decembrie

70 — Hotărârea din 12 iunie 2003, Schmidberger (C-112/00, Rec., 2003, p. I-5659, punctul 74).

71 — A se vedea punctul 56 din prezentele concluzii.

72 — A se vedea în special Hotărârea din 18 iunie 1991, ERT (C-260/89, Rec., p. I-2925, punctul 41), Hotărârea din 6 martie 2001, Connolly/Comisia (C-274/99 P, Rec., p. I-1611, punctul 37), Hotărârea din 22 octombrie 2002, Roquette Frères (C-94/00, Rec., p. I-9011, punctul 25), Hotărârea din Schmidberger (citată la nota de subsol 70, punctul 71), Hotărârea din 27 iunie 2006, Parlamentul European/Consiliul (C 540/03, Rec., p. I-5769, punctul 35), și Hotărârea din 18 ianuarie 2007, PKK și KNK/Consiliul (C-229/05 P, Rep., p. I-439, punctul 76).

2000 [73] pentru reafirmarea existenței principiilor generale de drept [74].

83. După cum a declarat Curtea în mai multe rânduri [75], Comunitatea nu poate accepta măsuri incompatibile cu respectarea drepturilor omului, astfel cum au fost recunoscute și garantate. În opinia Curții, întrucât respectarea drepturilor fundamentale se opune atât Comunității, cât și statelor membre, protecția drepturilor menționate constituie un interes legitim de natură să justifice, în principiu, o restricție a obligațiilor impuse de dreptul comunitar, chiar în temeiul unei libertăți fundamentale garantate de tratat [76].

84. În această privință, trebuie subliniat că dreptul la respectarea vieții private, pe care regimul contestat în acțiunea principală urmărește să îl protejeze potrivit informațiilor oferite de guvernul elen, este de asemenea un drept fundamental protejat în ordinea juridică a Uniunii Europene [77]. Mai mult, acest drept fundamental este prevăzut la articolul 8 alineatul (1) din CEDO [78], precum și la articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale [79].

85. În această privință, regimul național în cauză urmărește un scop recunoscut de ordinea juridică a Uniunii și care este, prin urmare, legitim.

— Controlul proporționalității

86. După cum am arătat deja în Concluziile prezentate la 14 aprilie 2010 în cauza C-271/08, Comisia/Germania, trebuie să se considere că libertățile fundamentale și

73 — JO C 364, p. 1.

74 — A se vedea Hotărârea din 14 februarie 2008, Dynamic Medien (C-244/06, Rep., p. I-505, punctul 42), Hotărârea din 11 decembrie 2007, International Transport Workers' Federation und Finnish Seamen's Union (C-438/05, Rep., p. I-10779, punctul 43), și Hotărârea din 27 iunie 2006, Parlamentul European/Consiliul (citată la nota de subsol 72, punctul 38).

75 — A se vedea în special Hotărârea ERT (citată la nota de subsol 72, punctul 41), Hotărârea din 29 mai 1997, Kremzow (C-299/95, Rec., p. I-2629, punctul 14), și Hotărârea din 3 septembrie 2008, Kadi und Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia (C-402/05 P și C-415/05 P, Rep., p. I-6351, punctul 284).

76 — A se vedea Hotărârea Schmidberger (citată la nota de subsol 70, punctul 74) în contextul unei restricții la libera circulație a mărfurilor. A se vedea de asemenea Hotărârea din 13 decembrie 2007, United Pan-Europe Communications Belgium și alții (C-250/06, Rep., p. I-11135, punctul 41) (politica culturală și libertatea de opinie ca restricții privind libera prestare a serviciilor), Hotărârea Dynamic Medien (citată la nota de subsol 74, punctul 42) și Hotărârea din14 octombrie 2004, Omega (C-36/02, Rec., p. I-9609, punctul 35) (demnitatea umană ca restricție privind libera prestare a serviciilor).

77 — Recunoscut în mod expres în Hotărârea din 8 aprilie 1992, Comisia/Germania (C-62/90, Rec., p. I-2601, punctul 23). A se vedea de asemenea Hotărârea din 19 octombrie 2004, Chen (C-200/02, Rec., p. I-9925, punctul 16) și Hotărârea din 25 iulie 2008, Metock și alții (C-127/08, Rep., p. I-6241, punctul 79).

78 — Potrivit articolului 8 („Dreptul la respectarea vieții private și de familie") alineatul 1 din CEDO, orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

79 — Potrivit articolului 7 („Respectarea vieții private și de familie") din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a secretului comunicațiilor.

drepturile fundamentale au același rang [80]. În cazul în care, într-o situație concretă, exercitarea unui drept fundamental restrânge o libertate fundamentală, trebuie să se caute o conciliere justă între cele două poziții juridice. Prin urmare, în această privință, trebuie, pe de o parte, să se pornească de la principiul că exercitarea unei libertăți fundamentale constituie un obiectiv legitim care poate institui limite în cazul unui drept fundamental. Cu toate acestea, dimpotrivă, concretizarea unui drept fundamental trebuie de asemenea să fie recunoscută ca obiectiv legitim care poate restrânge o libertate fundamentală. Pentru a trasa în mod precis limita dintre libertățile fundamentale și drepturile fundamentale, principiul proporționalității are o importanță primordială. În cadrul examinării proporționalității, trebuie să se aibă în vedere în special un model de evaluare pe trei niveluri, cu ajutorul căruia trebuie să se verifice: 1) caracterul corespunzător al măsurii în cauză: 2) necesitatea sa și 3) caracterul său rezonabil. [81]

87. În consecință, deși protecția dreptului fundamental la respectarea vieții private constituie un interes legitim de natură să justifice, în principiu, o restricție a unei libertăți fundamentale garantate de Tratatul CE, cum ar fi libertatea de stabilire, nu este mai puțin adevărat că astfel de restricții nu pot fi justificate decât dacă sunt de natură să garanteze realizarea obiectivului urmărit și nu depășesc ceea ce este necesar pentru ca acesta să fie atins [82].

88. Controlul proporționalității necesită examinarea situației de fapt și de drept din fiecare stat membru implicat; instanța de trimitere are sarcina să efectueze această examinare [83]. În speță, Curtea are suficiente informații despre situația de fapt și de drept pentru a aprecia în mod abstract cauza cu care este sesizată în raport cu principiul proporționalității. Este sarcina instanței de trimitere să ia în considerare criteriile de interpretare furnizate de Curte când aplică dreptul comunitar în acțiunea principală [84].

80 — A se vedea Concluziile noastre prezentate la 14 aprilie 2010 în cauza pendinte C-271/08, Comisia/Germania, (punctele 187 și 188). Skouris, V. (citat la nota de subsol 60, p. 93) nu consideră că există un raport ierarhic între libertățile fundamentale și drepturile fundamentale. Acesta invocă diferiți factori care militează pentru o echivalență de principiu, și în special natura cvasi-constituțională a libertăților fundamentale, precum și convergența libertăților fundamentale și a drepturilor fundamentale în jurisprudența Curții.

81 — A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza C-271/08, Comisia/Germania, punctul 189.

82 — A se vedea în acest sens Hotărârile Omega (citată la nota de subsol 76, punctul 36), International Transport Woirkers' Federation și Finnish Seamen's Union (citată la nota de subsol 74, punctul 75), și Dynamic Medien (citată la nota de subsol 74, punctul 42).

83 — A se vedea Hotărârea din 8 martie 2001, Gourmet International (C-405/98, Rec., p. I-1795, punctul 33), Hotărârea din 13 ianuarie 2000, Estée Lauder (C-220/98, Rec., p. I-117, punctele 30 și următoarele), și Hotărârea din 26 iunie 1997, Familiapress (C-368/95, Rec., p. I-3689, punctele 28 și următoarele).

84 — Potrivit Craig, P./De Búrca, G., EU Law, ediția a patra, Oxford 2008, p. 492, deși articolul 234 CE conferă competență Curții să interpreteze tratatul, nu îi conferă în mod expres competența de a-l aplica în speță. Distincția dintre interpretare și aplicare trasează repartizarea competențelor între Curte și instanțele naționale. În consecință, Curtea interpretează tratatul, iar instanțele naționale aplică această interpretare în speță.

Caracterul corespunzător

89. După cum a confirmat guvernul elen, în procedura orală ca răspuns la o întrebare a Curții, trebuie să se considere că regimul în cauză se bazează în esență pe prezumția legiuitorului elen că un acționar care deține o cotă mai mare de 2,5 % din capitalul unei societăți pe acțiuni are posibilitatea să influențeze conducerea societății. Atât instanța de trimitere, cât și guvernul elen evocă și dezvoltă în prezentările lor această prezumție a legiuitorului național. Instanța de trimitere [85] arată că un acționar care deține o cotă mai mare de 2,5 % din capitalul unei societăți pe acțiuni nu este un investitor obișnuit, ci un investitor profesionist care, prin această participație la societate, poate fi în măsură să influențeze administrația persoanei juridice și astfel, funcționarea postului de televiziune. Guvernul elen [86] amintește că acționarii au posibilitatea, grație participării la adunarea generală și implicării în desemnarea organelor administrative ale societății, să vegheze la stabilirea normelor și a principiilor legate de alegerea programelor și a atitudinii adoptate de fiecare post în raport cu actualitatea.

90. Indiferent de problema dacă această prezumție legală corespunde realității în acțiunea principală sau, cu alte cuvinte, dacă, printr-o participație de 5 % la capitalul social al societății pe acțiuni „Nea Tileorasi", după cum a precizat guvernul elen în ședință, reclamanta din acțiunea principală are în mod efectiv o influență determinantă în privința deciziilor acestei societăți, fiind de competența instanței de trimitere să stabilească în concret acest lucru [87], este în orice caz mai mult decât îndoielnic ca această influență să poată fi considerată suficientă pentru a influența alegerea posturilor de televiziune într-o asemenea măsură încât să excludă o încălcare a legislației și a normelor deontologice care reglementează funcționarea unui post de televiziune.

91. În această privință, trebuie să se examineze mai întâi statutul acționarului într-o societate pe acțiuni. Drepturile acționarului se clasifică în general în drepturi patrimoniale, drepturi de participare și drepturi de protecție [88]. Spre deosebire de membrul unui

85 — A se vedea pagina 4 a deciziei de trimitere.

86 — A se vedea punctul 10 din observațiile guvernului elen.

87 — A se vedea punctul 66 din prezentele concluzii.

88 — Drepturile patrimoniale includ dreptul la dividende, dreptul de a subscrie acțiuni noi, dreptul la o cotă din surplusul după lichidare, dreptul la dobânzi numite „de lansare" (și anume dobânzi datorate pentru perioada cuprinsă între etapa pregătitoare și de constituire a întreprinderii până la deplina sa exploatare), dreptul de a utiliza echipamentele societății. Drepturile de participare sunt dreptul de a fi convocat și de a lua la cunoștință ordinea de zi, dreptul de a formula o cerere și dreptul de interpelare, dreptul de a fi prezentat în cadrul adunării generale, dreptul la vot și dreptul de a fi ales în adunarea generală, dreptul de a ataca deciziile ilegale sau contrare statutului. Drepturile de protecție sunt dreptul la informație, care include dreptul de a verifica contabilitatea și dreptul de a solicita informații, dreptul colectiv de a fi reprezentat în consiliul de administrație, dreptul de protecție al acționarilor minoritari de a solicita dizolvarea și verificarea specială și dreptul de a convoca adunarea generală, precum și celelalte drepturi de a acționa care includ dreptul de a solicita constatarea nulității sau anularea deciziilor adunării generale și acțiunea în răspundere.

organ de conducere din cadrul societății pe acțiuni, ce ar avea o posibilitate mai mare de a exercita o influență asupra postului de televiziune care aparține societății, acționarul obișnuit își exercită în principiu dreptul de a participa la adunarea generală sau dreptul de vot [89]. Potrivit legislației și statutelor, aceste drepturi de participare includ desemnarea și revocarea organelor de conducere sau de supraveghere [90]. În această privință, trebuie să remarcăm că în al doilea caz influența acționarului asupra conducerii societății este cu atât mai redusă cu cât nu este decât indirectă [91]. În plus, normele de fond privind desemnarea și revocarea organelor sunt diferite în funcție de legislație și de statute. În timp ce desemnarea organelor este supusă principiului general potrivit căruia toți mandatarii sunt aleși de adunarea generală cu vot majoritar, statutele pot impune o alegere proporțională sau pot să acorde anumitor funcționari sau organisme dreptul de a alege un mandatar. Faptul că există situații diferite demonstrează că, la o analiză mai atentă, posibilitățile pe care acționarul este prezumat că le are pentru a influența conducerea societății par a fi mai puțin importante decât se afirmă.

92. În afară de structura însăși a societății, trebuie să se distingă structura proprie a postului de televiziune în care directorul de programe are un rol deosebit în calitate de responsabil pentru toată redacția postului de televiziune. Sub coordonarea acestuia se află redactorii-șefi pentru fiecare sector. În plus, există diferiți operatori care răspund pentru realizarea diferitelor emisiuni. Aceste persoane acționează mai mult sau mai puțin independent în cadrul propriului domeniu de responsabilitate.

93. Acționarul se găsește astfel la capătul unui lung lanț de factori de decizie al căror comportament îl poate influența numai într-o măsură limitată. *A fortiori*, acesta nu poate estima dacă un operator al postului încalcă în mod intenționat sau prin neglijență legislația sau normele deontologice care reglementează funcționarea acestor posturi. Aceste considerații demonstrează că influența pe care o are un acționar *într-o societate* nu demonstrează influența sa efectivă *asupra mecanismelor interne ale unui post de televiziune*. Instanța de trimitere ar trebui să analizeze, eventual, dacă posibilitatea acționarului de a exercita o influență, considerată drept

89 — A se vedea Mustaki, G./Engammare, V., citat la nota de subsol 8, p. 189. De asemenea, Schmidt, K., *Gesellschaftsrecht*, ediția a patra, Cologne/Berlin/Bonn/Munich 2002, p. 837, arată foarte clar că adunarea generală este „sediul democrației acționarilor" în care acționarii își exercită drepturile privind activitatea societății.

90 — Astfel, Grundmann, S., citat la nota de subsol 13, articolul 11, punctul 394, p. 180, subliniază diferențele pe care fiecare stat membru le prezintă în legătură cu desemnarea și revocarea organelor. În primul rând, există diferențe în privința competenței de a numi membrii organelor de conducere pentru simplul fapt că în anumite cazuri este numit un organ de conducere unic, iar în alte cazuri un organ de conducere cu două componente. Cu toate acestea, în primul caz competența adunării generale de a desemna și de a revoca membrii organelor nu este protejată în toate statele membre. În al doilea caz, adunarea generală nu are competența de a desemna organul de supraveghere, astfel încât influența ei este indirectă.

91 — A se vedea Grundmann, S., citat la nota de subsol 13, articolul 11, punctul 394, p. 180.

evidentă de regimul național, este de fapt pur teoretică.

94. Pe de altă parte, după cum subliniază în mod temeinic guvernul elen, acționarul și-ar putea exercita dreptul de participare pentru a se asigura că sunt adoptate linii directoare clare în privința programelor. Un posibil exemplu ar fi redactarea unui cod de conduită al operatorilor postului de televiziune, care să îi oblige să respecte anumite valori consacrate în constituție pentru protecția dreptului individual al personalității, precum și a dreptului la o viață privată și la o viață familială. În orice caz, s-ar putea reduce riscul unor încălcări impunând organelor de conducere să se asigure că postul de televiziune care aparține societății și toți operatorii săi respectă un anumit număr de principii etice.

95. Acest lucru ar presupune în mod evident o acțiune concertată a mai multor acționari întrucât, în principiu, adunarea generală ar trebui să decidă în această privință. Dreptul de a convoca adunarea generală și de a solicita înscrierea unui punct pe ordinea de zi depinde în general, potrivit dreptului societăților din statele membre, de un prag pe care trebuie să îl atingă participația acționarilor interesați la capitalul subscris al societății. Potrivit articolului 55 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2157/2001, această participare se ridică la cel puțin 10 % pentru societatea europeană. Însă, chiar presupunând că acest prag este atins, există o îndoială că o astfel de măsură preventivă ar exclude orice încălcare din partea operatorilor posturilor de televiziune.

96. Cu toate acestea, pentru examinarea caracterului corespunzător al unei măsuri este important să se verifice dacă, după toate probabilitățile, măsura poate produce efecte în sensul dorit de statul membru, lăsând însă statelor membre o anumită marjă de predictibilitate. O măsură adoptată de un stat membru nu ar trebui, prin urmare, să fie calificată drept necorespunzătoare decât dacă nu ar produce niciun efect în sensul urmărit [92]. În opinia noastră, considerațiile care au inspirat legiuitorul pentru adoptarea regimului național în cauză sunt mai degrabă de ordin teoretic. Amenințarea unei amenzi ar putea incita acționarul să adopte măsuri preventive pentru evitarea unor încălcări. Totuși, aceasta nu poate exclude orice încălcare. Trebuie însă să se admită capacitatea unui astfel de regim de a contribui la protecția drepturilor individuale privind personalitatea, precum și a dreptului la viață privată și la viață familială, în măsura în care, în orice caz, favorizează protecția acestor drepturi.

92 — În acest sens, Schroeder, W., *EUV/EGV-Kommentar* (ed. Rudolf Streinz), articolul 30 CE, articolul 52, p. 476.

Necesitatea

97. Principiul proporționalității presupune, în plus, alegerea măsurii mai puțin constrângătoare din setul de măsuri care ar putea fi adoptate [93].

98. După cum a arătat în mod temeinic guvernul elen în cadrul ședinței, în sectorul audiovizualului, în loc de a aplica o amendă, autoritățile de supraveghere competente ar putea să retragă licența de funcționare a postului respectiv. Cu toate acestea, în acest domeniu, retragerea licenței este cea mai dură sancțiune [94], cu atât mai mult cu cât este însoțită de o interdicție de exploatare a unui post de televiziune [95]. În schimb, aplicarea unei singure amenzi în cazul unei încălcări eventuale a legislației și a normelor deontologice este în mod evident o măsură mai puțin constrângătoare.

99. Cu toate acestea, se ridică problema dacă o soluție mai puțin constrângătoare poate fi avută în vedere în contextul acestui tip de sancțiuni.

100. Numai perspectiva amenzilor asupra unei societăți pe acțiuni, fără extinderea răspunderii, ar putea în principiu să asigure respectarea de către aceasta a legislației și a normelor deontologice care reglementează funcționarea unui post de televiziune. Totuși, este îndoielnic că ar avea același efect disuasiv având în vedere că amenda nu ar cauza decât o pierdere financiară societății. În funcție de situația sa financiară, societatea ar putea să își permită să suporte o astfel de sancțiune fără să fie nevoită să își modifice comportamentul în mod semnificativ. Efectul unei astfel de sancțiuni ar fi incert. Situația este în mod clar

93 — A se vedea în special Hotărârea din 18 noiembrie 1987, Maizena și alții (137/85, Rec., p. 4587, punctul 15), Hotărârea din 7 decembrie 1993, ADM Ölmühlen (C-339/92, Rec., p. I-6473, punctul 15), Hotărârea din 11 iulie 2002, Käserei Champignon Hofmeister (C-210/00, Rec., p. I 6453, punctul 59), Hotărârea din 7 septembrie 2006, Spania/Consiliul (C-310/04, Rec., p. I-7285, punctul 97), și Hotărârea din 12 decembrie 2006, Germania/Parlamentul European și Consiliul (C-380/03, Rec., p. I-11573, punctul 144).

94 — Legile în domeniul audiovizualului variază de la un stat la altul. Totuși ele prezintă un număr incalculabil de puncte comune. Retragerea licenței de emisie, care este sancțiunea cea mai dură, nu este aplicată, în principiu, decât în caz de recidivă. Prima încălcare nu poate conduce decât la o avertizare privind retragerea. În afară de retragerea licenței, se pot avea în vedere suspendarea temporară a autorizației sau impunerea unor obligații subsecvente. Unele legi în domeniul audiovizualului abilitează instanțele naționale care exercită un control asupra posturilor private să aplice amenzi (a se vedea Kühn, F., *Rundfunkrecht in Indien und Deutschland*, Berlin 2006, p. 208; Bayer, J./Ricke, T., „Die Medienaufsicht in Ungarn", în *Medien und Recht International*, 2009, p. 32 și următoarele; Kieserling, H., *Das Fernsehrecht Spaniens*, Frankfurt am Main 2002, p. 159; Ruhle, E.-O./Freund, N./Kronegger, D./Schwarz, M., *Das neue österreichische Telekommunikations- und Rundfunkrecht*, Viena 2004, p. 268).

95 — Aceasta are, la rândul său, implicații asupra drepturilor omului și mai ales în ce privește respectarea libertății de expresie. Articolul 10 alineatul 1 a treia teză CEDO permite statelor semnatare să impună un regim de autorizare în special pentru a controla radioul și televiziunea pe teritoriul lor. Autorizațiile și alte restricții trebuie însă să răspundă condițiilor prevăzute la alineatul 2. Această dispoziție indică faptul că activitatea media poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

diferită atunci când acționarii răspund fiecare în mod solidar pentru amenzi cu tot patrimoniul lor. În acest caz acționarul ar opta mai degrabă să ia inițiativa pentru a evita angajarea răspunderii sale. Sub acest aspect, cele două abordări nu pot fi considerate la fel de eficiente.

Proporționalitate

103. În sfârșit, sarcinile impuse trebuie să fie proporționale cu obiectivele urmărite [96].

101. Mai degrabă ar trebui să luăm în considerare o abordare personalizată care ar ține cont cât mai mult posibil de împrejurările din speță. Astfel, de exemplu, ar putea să se prevadă răspunderea numai în cazul acționarilor cărora li se poate imputa o încălcare concretă. Întrucât amenda trebuie considerată drept sancțiune, trebuie să existe în mod necesar un act culpabil care poate fi imputat persoanei în cauză. S-ar împiedica astfel sancționarea acționarilor care, deși doresc, nu pot lua măsuri, în mod individual sau colectiv, pentru a preveni încălcarea. Regimul actual privește de asemenea astfel de acționari prin domeniul său larg de aplicare. Abordarea personalizată ar restrânge mai puțin libertatea de stabilire și, în plus, ar avea același rezultat precum norma aplicabilă în prezent. Este de competența legiuitorului național să dezvolte în continuare acest regim.

104. În legătură cu protecția drepturilor cu valoare constituțională, precum dreptul individual la personalitate sau dreptul la o viață privată sau la o viață familială, se recomandă în opinia noastră să se lase o anumită marjă de apreciere legiuitorului național [97]. Această putere de apreciere nu poate însă determina răspunderea acționarilor pentru fapte care nu le sunt imputabile, cu atât mai mult cu cât cunoaștem faptul că aceste încălcări nu pot fi total excluse, având în vedere organizarea deosebită a unei societăți și a unui post de televiziune. În acest caz, libertatea de stabilire va fi restrânsă, depășind ceea ce este necesar pentru protecția drepturilor menționate anterior.

105. În măsura în care se poate presupune că regimul național în cauză vizează în esență să incite acționarul să adopte măsuri preventive, ar fi mai rezonabil să fie responsabili numai

102. În consecință, trebuie să se considere că regimul național în cauză nu este necesar pentru atingerea obiectivului vizat.

96 — A se vedea în special Hotărârile Maizena și alții (citată la nota de subsol 93, punctul 15), ADM Ölmühlen (citată la nota de subsol 93, punctul 15), Käserei Champignon Hofmeister (citată la nota de subsol 93, punctul 59), Spania/Consiliul (citată la nota de subsol 93, punctul 97), precum și Germania/Parlamentul European și Consiliul (citată la nota de subsol 93, punctul 144).

97 — Curtea a recunoscut statelor membre o marjă de apreciere în alegerea măsurilor capabile să elimine atingerile aduse libertăților fundamentale pentru motivul că numai acestea sunt competente pentru menținerea ordinii publice și salvgardarea securității interne (Hotărârea din 9 decembrie 1997, Comisia/Franța (C-265/95, Rec., p. I-6959, punctul 33).

acționarii care au o anumită influență nu numai asupra societății, ci și asupra organului său de conducere, și, prin urmare, indirect asupra persoanelor înseși care iau deciziile în cadrul postului de televiziune. Trebuie să existe îndoieli asupra acestui lucru în privința acționarilor care nu dețin decât o participație de 2,5 % din capital. După cum s-a menționat mai sus, se ridică problema dacă un acționar este în măsură, în mod individual, să asigure adoptarea de măsuri pentru a împiedica încălcări ale legislației și ale normelor deontologice care reglementează funcționarea posturilor de televiziune.

106. În consecință, sarcinile impuse acționarilor nu sunt proporționale cu obiectivele urmărite.

107. Pentru aceste motive, concluzionăm că regimul național în cauză nu poate fi considerat proporțional. Acesta este bazat pe un echilibru între libertatea de stabilire ca libertate fundamentală și dreptul fundamental la respectarea vieții private și la o viață familială, care nu este conform cu dreptul comunitar.

iv) Concluzie intermediară

108. În esență, se poate afirma că articolele 43 CE și 48 CE se opun unei reglementări naționale precum cea care figurează la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/1995.

c) Libera circulație a capitalurilor

i) Aplicabilitatea articolului 56 CE

109. Problema compatibilității regimului în cauză cu dispozițiile tratatului referitoare la libera circulație a capitalurilor nu se pune decât dacă, în lumina acestor prevederi, regimul amintit poate include o restricție separată, iar prevederile tratatului referitoare la libertatea de stabilire nu sunt aplicabile [98].

110. Având în vedere afirmațiile noastre de la punctele 63-66 din prezentele concluzii privind domeniul de aplicare al articolelor 43 CE și 48 CE, examinarea din perspectiva articolului 56 CE nu pare necesară decât în raport cu acționarii care dețin mai mult de 2,5 % din capitalul social al unei societăți care însă nu dispun de o participație ce le permite să exercite o anumită influență asupra deciziilor societății și să stabilească activitățile acesteia [99].

98 — A se vedea Hotărârea X și Y (citată la nota de subsol 45, punctul 66).

99 — A se vedea Hotărârile X și Y (citată la nota de subsol 45, punctul 68) și Comisia/Spania (citată la nota de subsol 45, punctele 35-39).

ii) Restricție privind libera circulație a capitalurilor

111. Potrivit unei jurisprudențe constante [100], articolul 56 alineatul (1) CE interzice de o manieră generală orice restricții privind circulația capitalurilor între statele membre.

— Articolul 56 CE ca principiu al interzicerii restricțiilor

112. Întrucât Tratatul CE nu definește noțiunea „libera circulație a capitalurilor” în sensul articolului 56 alineatul (1) CE, Curtea a recunoscut deja o valoare indicativă a nomenclaturii din anexa la Directiva 88/361/CEE a Consiliului din 24 iunie 1988 pentru punerea în aplicare a articolului 67 din tratat [101] (acest articol a fost abrogat prin Tratatul de la Amsterdam). „Circulația capitalurilor” la care se referă articolul 56 alineatul (1) CE include în special investițiile directe sub formă de participație în acțiuni într-o întreprindere care permit participarea efectivă la administrarea și conducerea sa (investiții numite directe), precum și achiziția de titluri pe piața de capital, numai în scopul de a investi, fără intenția de a dobândi o influență asupra administrării și conducerii întreprinderii (investiții numite „de portofoliu”) [102].

113. În privința acestor două forme de investiții, Curtea a stabilit că reglementările naționale trebuie calificate drept „restricții” în sensul articolului 56 alineatul (1) CE atunci când pot împiedica sau restrânge achiziționarea de acțiuni în societățile în cauză sau pot descuraja investitorii din alte state membre să investească în capitalul acestor întreprinderi [103].

100 — A se vedea în special Hotărârea Comisia/Germania (citată la nota de subsol 45, punctul 17), Hotărârea din 28 septembrie 2006, Comisia/Țările de Jos (C-282/04 și C-283/04, Rec., p. I 9141, punctul 18), Hotărârea Comisia/Regatul Unit (citată la nota de subsol 66, punctele 38 și 43), Hotărârea din 4 iunie 2002, Comisia/Franța (C-483/99, Rec., p. I 4781, punctele 35 și 40). Situația ar trebui să fie similară în privința articolului 40 din Acordul privind SEE, al cărui conținut corespunde cu cel al articolului 56 CE. Astfel cum a stabilit Curtea AELS în Hotărârea din 23 noiembre 2004, Fokus Bank (E 1/04, ECR, p. 11, punctele 22 și 23), cu referire la Hotărârea Curții de Justiție din 23 septembrie 2003, Ospelt and Schlössle Weissenberg (C-452/01, Rec., p. I 9743, punctul 28) și la Concluziile prezentate de avocatul general Jacobs în aceeași cauză la 10 aprilie 2003 (punctele 72 și 73), dispozițiile din Tratatul CE și din Acordul privind SEE privind libera circulație a capitalurilor sunt în esență identice.

101 — JO L 178, p. 5, Ediție specială, 10/vol. 1.

102 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 martie 1999, Trummer und Mayer (C-222/97, Rec., p. I-1661, punctul 21), și Hotărârile Comisia/Franța (citată la nota de subsol 100, punctele 36 și 37), Comisia/Regatul Unit (citată la nota de subsol 66, punctele 39 și 40), precum și Comisia/Țările de Jos (citată la nota de subsol 100, punctul 19).

103 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 4 iunie 2002, Comisia/Portugalia (C-367/98, Rec., p. I-4731, punctul 45), Hotărârea Comisia/Franța (citată la nota de subsol 100, punctul 41), Hotărârea din 2 iunie 2005, Comisia/Italia (C-174/04, Rec., p. I-4933, punctele 30 și 31), Hotărârea din 19 ianuarie 2006, Bouanich (C-265/04, Rec., p. I-923, punctele 34 și 35), Hotărârile Comisia/Țările de Jos (citată la nota de subsol 100, punctul 20), precum și Comisia/Germania (citată la nota de subsol 45, punctul 19).

114. După cum am arătat deja [104], riscul acționarului de a răspunde personal poate avea un efect disuasiv asupra eventualilor investitori, în condițiile în care participarea într-o astfel de întreprindere implică un risc financiar suplimentar care depășește riscul inerent mediului de afaceri. În această privință, trebuie amintite constatările efectuate de instanța de trimitere care indică faptul că extinderea răspunderii asupra acționarilor face mai puțin atractivă achiziționarea de acțiuni, precum în cazul reclamantei din acțiunea principală.

115. Potrivit acestei definiții extensive, adoptată până în prezent de Curte, ar trebui să se rețină în speță existența unei restricții în sensul articolului 56 alineatul (1) CE.

— Posibilitatea de a delimita principiul interzicerii restricțiilor în lumina unei interpretări teleologice

116. Precum în cazul libertății de stabilire, Curtea a evocat de asemenea în jurisprudența consacrată până în prezent liberei circulații a capitalurilor posibilitatea de a limita, într-o interpretare teleologică [105], principiul interzicerii restricțiilor. În vederea unei convergențe cât mai ample posibil între libertățile fundamentale, s-ar putea face o delimitare teleologică a interzicerii restricțiilor în domeniul liberei circulații a capitalurilor și să se facă o distincție în funcție de faptul dacă prevederea națională în cauză instituie „restricții specifice privind accesul” sau se limitează să precizeze „condițiile aplicabile la locul respectiv”. O interpretare diferită a celor două libertăți fundamentale ar conduce în mod necesar la o contradicție în privința regimului marilor și micilor acționari întrucât, în timp ce marii acționari nu ar beneficia de libertatea de stabilire, micii acționari ar putea să se opună regimului național în cauză invocând o restricție la libera circulație a capitalurilor. În condițiile în care marii acționari nu pot obține în temeiul libertăților fundamentale niciun drept în vederea armonizării condițiilor aplicabile la locul respectiv [106], acest lucru nu ar fi posibil, *a fortiori*, pentru micii acționari. În plus, nu există niciun motiv pentru a exista o diferență de tratament întrucât ambele categorii de acționari se află într-o situație identică.

117. În ceea ce privește însuși regimul național contestat, trebuie să constatăm că acesta nu restrânge posibilitatea acționarilor de a participa la societate pentru a institui sau pentru a menține relații economice durabile și directe cu aceasta, care să le permită

104 — A se vedea punctul 68 din prezentele concluzii.

105 — A se vedea punctul 66 din prezentele concluzii.

106 — La punctul 74 din prezentele concluzii am indicat în legătură cu libertatea de stabilire că această libertate fundamentală nu este menită să fie un instrument economic al operatorului pentru modificarea condițiilor de exploatare din țara respectivă în raport cu concurenții naționali. Acest lucru este valabil și în ceea ce privește libera circulație a capitalurilor.

să participe efectiv la administrarea și la conducerea sa. Niciun obstacol de drept sau de fapt nu este instituit împotriva investitorilor direcți. Regimul nu reglementează în mod specific nici natura și nici modalitățile de investiții în societăți care își desfășoară activitatea în sectorul elen al audiovizualului. Regimul național în cauză trebuie mai degrabă să fie încadrat, conform precizărilor făcute mai sus [107], la categoria „condițiilor aplicabile la locul respectiv", care în măsura în care se admite o interpretare teleologică restrictivă nu ar trebui asimilate unei restricții în sensul articolului 56 alineatul (1) CE.

118. După cum am arătat deja [108], niciun element nu sugerează, cu excepția unor cazuri izolate, că, în fapt, Curtea ar fi pregătită să abandoneze interpretarea extensivă a noțiunii de restricție pe care a adoptat-o până în prezent. Acesta este motivul pentru care considerațiile care urmează se întemeiază pe accepțiunea extensivă a principiului interzicerii restricțiilor.

119. Există prin urmare o restricție privind libera circulație a capitalurilor. În plus, trebuie să se examineze dacă aceasta poate fi justificată și poate face față unui control al proporționalității.

iii) Justificare

— Protecția drepturilor fundamentale ca interes legitim

120. În măsura în care regimul național în cauză vizează să protejeze dreptul fundamental la respectarea vieții private, acesta urmărește un obiectiv recunoscut de ordinea juridică a Uniunii și, prin urmare, legitim, care în principiu poate justifica o restricție [109].

— Controlul proporționalității

121. Regimul în cauză pare a nu fi adaptat protecției drepturilor menționate în măsura în care, în temeiul acestuia, sunt responsabili inclusiv acționarii care nu exercită nicio influență certă asupra deciziilor societății, în special întrucât categoria amintită nu are mijloacele pentru a preveni încălcările legislației și a normelor de conduită care reglementează funcționarea posturilor de televiziune.

107 — A se vedea punctul 76 din prezentele concluzii.

108 — A se vedea punctul 78 din prezentele concluzii.

109 — A se vedea punctul 85 din prezentele concluzii.

122. Întrucât se pot concepe măsuri mai puțin radicale care oferă aceeași posibilitate de reușită, de exemplu răspunderea acționarilor care au efectiv influență asupra organului de conducere al societății sau asupra structurilor de decizie ale postului de televiziune sau a acționarilor cărora li se poate imputa în mod efectiv o încălcare, trebuie să se considere că nu este necesar nici ca regimul în cauză să aibă ca obiect răspunderea întregii categorii de acționari în cauză.

123. Obiecțiile formulate în temeiul restricției la libertatea de stabilire sunt valabile, *a fortiori*, pentru libera circulație a capitalurilor. O restricție a acestei libertăți fundamentale care nu este necesară în vederea protecției dreptului fundamental nu răspunde cerinței de proporționalitate. Libera circulație a capitalurilor nu protejează astfel decât acționarii care nu sunt în măsură să exercite o anumită influență asupra deciziilor societății sau să stabilească activitățile sale. Faptul că totuși li se poate aplica o amendă se dovedește a fi o restricție necompatibilă cu această libertate fundamentală.

124. În consecință, regimul național în cauză trebuie considerat în ansamblu neproporțional. Acesta este bazat pe un echilibru între libera circulație a capitalurilor în calitate de libertate fundamentală și dreptul fundamental la respectarea vieții private și la o viață familială, care nu este conform cu dreptul comunitar.

iv) Concluzie intermediară

125. În esență, se poate afirma că articolul 56 alineatul (1) CE se opune unei reglementări naționale precum cea care figurează la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/1995.

VII — Concluzie

126. Având în vedere considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă în modul următor la întrebarea preliminară adresată de Symvoulio tis Epikrateias:

„1) Prima directivă 68/151/CEE a Consiliului din 9 martie 1968 de coordonare, în vederea echivalării, a garanțiilor impuse societăților în statele membre, în înțelesul articolului 58 al doilea paragraf din tratat, pentru protejarea intereselor asociaților sau terților nu se opune unei reglementări naționale precum cea care figurează la articolul 4 alineatul 3 din Legea nr. 2328/1995 în măsura în care prevede că amenzile menționate la alineatele precedente ale acestui articol pentru cazurile de încălcare a legislației și a normelor deontologice care reglementează funcționarea posturilor de televiziune sunt aplicate în mod indivizibil și solidar, nu numai societății titulare a autorizației de înființare și de exploatare a postului de televiziune, ci și tuturor acționarilor care dețin o cotă mai mare de 2,5 % din capitalul social.

2) În schimb, articolele 43 CE, 48 CE și 56 CE se opun unei reglementări naționale precum cea menționată la punctul 1 de mai sus."